

AȘEZAREA PALEOLITICĂ DE LA LESPEZI, JUDEȚUL BACĂU

de MARIA BITIRI ȘI VIOREL CĂPITANU

Cercetările arheologice întreprinse în 1962, de către Institutul de Arheologie din București și Muzeul județean Bacău, au dus la descoperirea așezării de la Lespezi, una din cele mai importante stațiuni paleolitice de pe Valea Bistriței. Tot atunci s-au făcut și primele săpături, continuate mai apoi an de an pînă în 1968 inclusiv. Cu prilejul acestor săpături s-au scos la iveală importante materiale litice, faunistice, vetre de foc puternice și elemente de cultură materială ce dovedesc o intensă și diversă activitate a omului paleolitic în domeniul producției de unelte și vînătorii.

În afara unei scurte note, publicată în nr. 1 al revistei SCIV pe anul 1963, în care se semnală descoperirea așezării¹, materialul este complet inedit, lucrarea de față avînd drept scop valorificarea integrală a documentelor arheologice descoperite.

Locul așezării

Între satele Buda și Lespezi, la circa 500 m sud-est de podul ce leagă șoseaua asfaltată peste Bistrița, pe malul drept al riului, se află o lătură veche unde cu ani în urmă a funcționat o fabrică de cărămidă.

Continuînd să scoată lut pentru construcțiile lor gospodărești, sătenii au observat urme de arsură, au găsit diverse obiecte de piatră cioplită și resturi faunistice. Toate acestea ar fi rămas probabil necunoscute în continuare : dar în perioada 1958—1959, la Buda (localitate ce se află în imediata vecinătate a satului Lespezi) s-a făcut prima săpătură într-o stațiune paleolitică cu care prilej lucrătorii de pe șantier (localnici) s-au familiarizat cu astfel de vestigii. Așa se face că, în timp ce scoteau lut, au sesizat obiectele de piatră cioplită și resturile faunistice și asupra existenței cărora ne-au informat în 1962, cînd s-au făcut ultimile cercetări în stațiunea de la Buda.

1 M. Bitiri, O nouă așezare paleolitică pe Valea Bistriței, în SCIV, XIV, 1, 1963, p. 136—138.

Discuțiile purtate cu cetățenii au constituit punctul de plecare în cercetarea de la Lespezi, comuna Gîrleni și în descoperirea stațiunii de la „Lutărie”.

La intrarea în satul Buda, pe partea stîngă, se ridică o serie de culmi cu înălțimi ce depășesc pe alocuri 300 m, străjuite de terasele Bistriței, de pîteni terasiformi, platouri și promontorii, care din timp în timp au constituit, sau constituie încă, zone propice de locuire. Așezarea descoperită de noi se află pe promontoriul de la poalele dealului „Pașcanu” care se ridică cu circa 30 m deasupra râului avînd o deschidere și o perspectivă largă asupra Văii Bistriței către sud-est.

În tot cursul ei, Bistrița străbate zone structurate, total diferite, tăind în diagonală Carpații Orientali, Depresiunea subcarpatică și Podișul Moldovei. Fiecare din cele trei mari unități de relief au formațiuni geologice variate, duritatea cărora a influențat atît orientarea cursului râului, cît și modelarea versanților care cu timpul au devenit propice locuirilor omenești. Cursul superior, cu o orientare generală NV-SE pînă în aval de Bicaz este încătușat de lanțuri muntoase cu o constituție litologică dură a sedimentelor, avînd drept consecință păstrarea unei văi înguste, cu largiri sporadice în special în zonele de confluență cu văile afluate mai importante. De la confluența cu Tarcăul, Bistrița se arcuiește brusc spre stînga, în timp ce cursul ei capătă o orientare VE pînă la Piatra Neamț. În această zonă ea taie și separă totodată Munții Stînișoarei de Munții Tarcăului și Goșmanul, oa la ieșire să-și schimbe din nou orientarea către SE. În aval de Piatra Neamț, Bistrița părăsește zona montană și intră în Depresiunea Subcarpatică, apreciată de specialiști ca întinzîndu-se pînă la Racova².

Aici, ca și mai departe în Podișul Moldovei, ea își păstrează orientarea cursului, iar valea i se lărgește considerabil datorită rocilor moi care au permis extinderea teraselor și a luncilor.

Relieful variat străbătut în zona Carpatică și Subcarpatică și densitatea sporită a rețelei hidrografice cu o dinamică rapidă a cursului și putere mare de transport a dus la crearea unui mare număr de terase cu vechimi și altitudini diferite. Acestea, ca și piemonturile și plat-formele montane mai înalte au constituit suprafețe propice pentru instalarea celor mai vechi locuitori pe Valea Bistriței, a căror existență a fost documentată prin descoperirea numeroaselor așezări paleolitice din bazinele Ceahlău³, Bicaz⁴ și Buhuși⁵.

Poziția geografică a Văii Bistriței a determinat existența unor importante și succesive modelări ale reliefului, ceea ce a făcut-o greu și relativ tîrziu accesibilă omului, toate descoperirile de pînă acum atestă locuri omenești începînd doar din paleoliticul superior. În urma schimbărilor geomorfologice petrecute de-a lungul timpului s-a ajuns ca în pleistocen cele trei mari unități de relief să-și contureze definitiv

2 I. Donișă, *Geomorfologia Văii Bistriței*, București 1968.

3 C. S. Nicolăescu-Plopșor, Alexandru Păunescu, *Le Paléolithique de Ceahlău*, în *Dacia*, N.S., X, 1966, p. 5-116.

4 Marcel Drăgotescu, *Așezarea paleolitică de la Bicaz*, în *Carpica*, I, Bacău, 1968, p. 17—24.

5 Căpitanu V., *Așezarea paleolitică de la Buda-Blăgești*, în *Rev. Muz.*, 3, 1967, p. 23.

aspectul geografic, climatul, flora și fauna. Către sfârșitul acestei perioade, omul preistoric, atras de condițiile de aici, sau ajuns întâmplător în timpul peregrinărilor sale în căutarea hranei, s-a instalat pentru început în Bazinul Ceahlău, ca mai apoi să străbată zonele accesibile și să-și lase dovezile de activitate specifice principalelor culturi paleolitice, care s-au dezvoltat de-a lungul unei bune perioade a ultimei glaciații.

Descoperirea a numeroase resturi faunistice în așezările de la Ceahlău, Lespezi și Buda, atestă abundența pe Valea Bistriței, în pleistocenul superior, a unor specii de animale ca: Rangifer tarandus, Equus sp. Allos allos, Rhinoceros tichorhinus, Bos Bison, Equus caballus, care au asigurat sursa principală de hrană a grupurilor de vânători.

Între cercetările arheologice de pînă acum o singură așezare atestă o locuire mai veche, cea de la Ceahlău-Cetățica I (stratul inferior)⁶, al cărui strat de cultură este situat, după interpretarea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, în depunerile primului interstadiu Wurmian⁷. Cît privește problema resturilor de cultură materială — obiecte din piatră cioplită în exclusivitate — acestea reprezintă un complex de piese variate ca tipuri, tehnică de cioplire, manieră de execuție și materie primă, complex specific fazei de început a paleoliticului superior⁸.

Grupuri mai numeroase de vânători au pătruns ceva mai tîrziu, începînd din W 2, aceștia, ca și primii veniți, ocupînd terasele Bistriței sau alte forme de relief din preajma apei. Dovezile lor de activitate sînt documentate de stăpîni ce atestă cele două culturi ale paleoliticului superior — aurignaciană⁹ și gravettiană¹⁰.

În epipaleolitic, grupe izolate de swiderieni s-au instalat pe platforme montane înalte, la altitudini de peste 1000 m¹¹.

Intr-o serie de lucrări de geologie¹² și geomorfologie¹³ sînt tratate pe larg diversele probleme legate de originea și evoluția Văii Bistriței și a zonelor limitrofe, fapt ce ușurează în mod substanțial înțelegerea provenienței treptelor de relief care au servit drept locuri de popas pentru vînătorii paleolitici după cum și a condițiilor naturale care i-au atras și le-a asigurat existența.

Pentru problema de noi cercetată este demn de reținut faptul că Bistrița, după ce și-a organizat definitiv traseul, străbătînd zona crista-

6 C. S. Nicolăescu-Plopșor și colab., *op. cit.*, nota 3, p. 19-21.

7 C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Les phénomènes periglaciaires et la géochronologie du paléolithique supérieur de terrasse en Roumanie*, în *Dacia. N.S.*, II, 1958, p. 383—391.

8 Maria Bitiri, *Cu privire la începuturile paleoliticului superior în România*, în *SCIV*, 16, 1, 1965, p. 5—16.

9 C. S. Nicolăescu-Plopșor și colab., *op. cit.*, nota 3, p. 19—24.

10 Idem, p. 25—30.

11 Idem, p. 30—36; Maria Bitiri și V. Căpitanu, *O nouă așezare swideriană în Carpații Orientali*, în *SCIV*, 18, 1, 1967, p. 63—70.

12 V. Mihăilescu, *Carpații sud-estici pe teritoriul României*, București 1966.

13 Lucian Badea și Gh. Popa, *Contribuții la studiul teraselor Bistriței și depozitelor de terasă din sectorul Galu-Bicaz*, în *Probleme de geografie*, VIII, 1961, p. 163—183; I. Donisă, *op. cit.*, nota 2.

lino-mezozoică și zona flișului, în sarmațianul mediu sau ceva mai târziu a ajuns să deașeze în Marea sarmațiană în regiunea Buhuși — Hemeiș, unde a construit o deltă cu proporții întinse. Odată cu aceasta s-au depus importante cantități de prundișuri alcătuite din gresii, cuarțite, gnaise, calcare, menilite și andezite, elemente cristalino-mezozoice, de fliș și vulcanice. Toate acestea au fost indentificate de specialiști în versanții de pe partea dreaptă a Bistriței între Runcu-Buhuși și Gîrleni de Sus, la altitudini de 300-500 m. Descoperirea prundișurilor la înălțime este pusă și pe seama unor mișcări orogenetice petrecute în sarmațianul superior, care au avut drept rezultat cutarea sedimentelor geologice vechi și ridicarea lor la altitudini la care se găsesc și astăzi peste depozitele sarmațiene de platformă.

Aceste prundișuri, ca și cele din albia râului, au constituit principalele surse de materie primă pentru oamenii paleolitici care selecționau din ele rocile cele mai potrivite pentru cioplitul uneltelor și armelor de piatră. Ulterior, prin retragerea apelor mării, Bistrița a înaintat treptat, astfel încît în pliocen s-a unit cu Siretul, împreună contribuind din plin la depunerea unor depozite masive de prundișuri, „care alcătuiesc capătul nordic al piemontului de la curbura Carpaților Orientali”¹⁴. Mai târziu s-au petrecut și unele mișcări de cutare și înălțare a sedimentelor pliocene, dar se consideră că acestea n-au mai atins substanțial zona Buhuși-Lespezi ele avînd o amploare mai mare în partea centrală a Podișului moldovenesc.

Am urmărit pe scurt evoluția Văii Bistriței și prundișurile depuse de aceasta în diversele ei faze de evoluție, întrucît marea majoritate a pieselor litice descoperite în așezarea de la Lespezi o constituie cele cioplite din rocile indentificate în componența acestora. Și fără a insista acum asupra problemelor ce le ridică materia primă și sursele de aprovizionare, menționăm doar că între rocile selecționate de omul paleolitic de la Lespezi, predomină menilitul și gresia aflate din abundență în depozitele amintite din zonă.

Vîrsta prundișurilor, a formării Bistriței în general și chiar orientarea inițială a cursului ei au constituit baza a numeroase studii și discuții. Acestea depășesc însă cadrul preocupărilor noastre, iar arheologia în cazul de față nu poate aduce elemente noi. Evenimentele la care ne referim s-au petrecut cu mult înainte ca la Lespezi să se fi instalat tabăra de vînători paleolitici, iar clarificarea provenienței prundișurilor rămîne un bun cîștig și pentru arheologie.

În zona de aval de Buhuși, pe partea dreaptă a râului, între Buda și Gîrleni, terasele sînt slab dezvoltate, în schimb versanții sînt înalți, puternic afectați de procese geomorfologice în care predomină alunecările și eroziunea.

La intrarea în satul Buda, se ridică dealul „Pașcanu”, iar la poalele acestuia, spre Bistrița, se desfășoară un promontoriu format din luturi, considerat de I. Donișă ca fiind „un deluviu de alunecare ce ar data din prima parte a würmianului”¹⁵. După același cercetător, în Würm, aici

¹⁴ I. Donișă, *Geomorfologia...* p. 46.

¹⁵ Idem, p. 180.

exista deja o treaptă de relief, iar în timpul acestei glaciații, s-au depus, pe cale deluvială, luturile. În timpul acumulării lor, luturile au acoperit treptat resturile arheologice și au format acest promontoriu care domină terasele inferioare, coborâte în acest sector la nivelul luncii. Într-o discuție organizată de V. Căpitanu la fața locului, geologii I. Bojoi și N. Grasu erau înclinați să socotească promontoriul de la Lespezi ca reprezentând a treia terasă a Bistriței, înaltă de 16-20 m.

Dacă la Lespezi este vorba de o terasă propriu-zisă, sau de un promontoriu de alunecare, pe cale arheologică nu se poate preciza. Pentru aprecierea vârstei așezării însă, reținem ipoteza formulată de I. Donisă, potrivit căreia această formă de relief s-a format în timpul ultimei glaciații și că depozitul de luturi care suprapun prundișurile de bază s-au format pe cale aluvionară, la care s-a adăugat aportul și-roirii de pe versanți.

Situația stratigrafică

În urma săpăturilor întreprinse pentru instalarea unor cabluri la piciorul promontoriului pornite de la un nivel mai jos decât acela la care am ajuns noi chiar prin sondajele de control, s-a ajuns la prundișurile de bază situate la o adâncime apreciată la peste 20 m. În felul acesta am putut avea o imagine globală asupra întregului depozit.

Peste prundișuri se dezvoltă un strat masiv de lut loessoid ușor nisipos de culoare gălbuie care la rîndul lui prezintă o serie de orizonturi și suborizonturi ce pot fi separate în funcție de colorit și structură sesizabile macroscopic, notate de I. Bojoi și N. Grasu cu inițialele A-D (fig. 1). Între acestea, cel mai masiv este orizontul de bază, D constituit din lut loessoid ușor nisipos de culoare gălbuie cu paiete de mică, dungații și pigmenți de culoare negricioasă închisă sau cenușie în partea inferioară și albicioase mai sus. Orizontul D, a cărui grosime depășește 15 m, a fost împărțit în trei suborizonturi, a-c.

Suborizontul c, de bază este cel mai masiv, el singur atingînd grosimea de 8-9 m. Este vorba de un strat de lut fin nisipos, de culoare gălbuie ceva mai închisă (galben murdar), care conține puține pietricele mărunte rulate, pete ruginii, dungi subțiri de pămînt cenușiu (mil ?) și mulți pigmenți și concrețiuni manganice. În partea superioară a acestui suborizont, pe o grosime de circa 2 m, apar primele două niveluri de locuire paleolitică (VI-V).

Suborizontul b, gros de circa 1,20 m, constă din material luto-nisipos gălbui închis cu pete de culoare galbenă-roșcată, gălbuie-vineție și brună roșcată. În acest suborizont apar puține concrețiuni calcaroase și sînt incluse nivelele IV-III de locuire paleolitică.

Suborizontul a, gros de circa 0,50-0,75 m se caracterizează printr-o culoare gălbuie-albicioasă datorată conținutului sporit de concrețiuni și vinișoare calcaroase cu pietricele mărunte rulate, pete ruginii și cenușii. Pe alocuri prezintă crăpături verticale și diagonale, care în unele cazuri au putut fi identificate și în suborizontul b.

Urmărind aceste crăpături am putut constata că unele dintre ele

erau umplute cu material din orizontul B (așa zisele pene de gheață), în alte cazuri însă ele demarcau linia de întrerupere și scufundare parțială a unor întregi falii, pe adâncimi cuprinse între circa 0,30 și 1 m., ceea ce a dus la denivelarea straturilor de cultură paleolitice. În cazul orizontului D, care este masiv și la prima vedere uniform ca structură și colorit, fenomenul a putut fi observat și urmărit în special în situația când crăpăturile secționau vetrele de foc, astfel încît o parte rămînea în situația stratigrafică inițială, iar cealaltă putea fi urmărită mult mai jos. În partea inferioară a suborizontului a, apar urmele celui de al doilea nivel de locuire paleolitică.

Orizontul C, gros de circa 1,50 m, este caracterizat printr-o culoare gălbuie-roșcată și constă dintr-un lut argilos cu structură grăunțoasă în desprinderi prismatice, mari în partea superioară (suborizontul a) și mai compact în partea inferioară (suborizontul b). În întregul lui, orizontul C prezintă intercalații sporadice de pietrișuri mărunte sub formă de lentile.

Trecerea între acest orizont și următorul este netă, dar nu se păstrează la același nivel. Demarcația este făcută prin linia albicioasă a orizontului D, bogat în pete și concrețiuni calcaroase. (fig. 2).

Din punct de vedere arheologic orizontul C este complet steril.

Orizontul B, gros de circa 0,30 m, constă dintr-un strat de lut fin nisipos de culoare cenușie-gălbuie, cu pete brune și foițe fine de mică. În componența acestui orizont s-au descoperit cîteva piese litice, marcate de noi ca făcînd parte din stratul I (superior) de cultură.

Orizontul A (cu humus), gros și el de circa 0,30 m, reprezintă stratul vegetal de culoare brună-cenușie cu textură ușor grăunțoasă. În partea lui inferioară au apărut cîteva din puținele piese ale stratului superior de cultură.

În întregul ei, coloana stratigrafică de la Lespezi este reprezentată de un depozit de luturi cu structură loessoidă gălbuie cu o bandă mai argiloasă de circa 1 m grosime (orizontul C). Partea inferioară a orizontului D, pe o grosime de circa 5—6 m, este mai nisipoasă, iar pe alocuri s-au identificat dungii cenușii cu structură fină, specifice locurilor de stagnare a apei, fapte ce ne permit să socotim că în formarea acestuia aportul principal l-au avut aluviunile, în timp ce mai sus raportul s-a schimbat în favoarea șiroirii de peste versanți.

Adoptînd acest punct de vedere înțelegem de ce încercările noastre de a descifra la Lespezi o microstratigrafie n-au dat rezultate. În plus, adăugăm și faptul că toate probele de pămînt colectate cu grijă de cercetătorul M. Cîrciumaru (palinologul Institutului de Arheologie din București) pentru analize sporopolinice, în vederea determinării vegetației din zonă în perioada cît promontoriul a fost locuit de oameni paleolitici, n-au dat rezultatele scontate. Multe dintre probe au fost lipsite de polen, iar altele au dat un amestec de spori terțiari și cuaternari, faptul confirmînd caracterul de amestec al depozitului de luturi.

Documentația arheologică

Intr-un sondaj de control adâncit pînă la circa 9 m, au apărut citeva fragmente osteologice de *Elephas primigenius*. Spre deosebire de situațiile din straturile superioare însă, acestea nu erau însoțite de obiecte arheologice. Primele piese litice apar la adîncimea de circa 6,30 m de la suprafața actuală a solului, ele atestînd o cultură a paleoliticului superior bine formată. Așadar, în momentul instalării primei comunități paleolitice, la Lespezi, promontoriul în cauză era bine individualizat. Și cum primele urme arheologice de acolo atestă o cultură paleolitică relativ tîrzie în cadrul glaciațiunii Würm, iar formațiunile loessoide care le conține sînt aproape identice cu cele sterile de la bază, vîrsta lor în întregime poate fi legată de o fază destul de înaintată a ultimei glaciații.

Depunerea primelor sedimente s-a petrecut probabil într-un ritm rapid, într-o fază cu multe precipitații (probabil ultimul interstadiu würmian), cînd datorită umidității sporite și spălării intense a sedimentelor cu permeabilitate mare, nu s-au putut depune formațiunile calcaroase specifice sedimentelor de mai sus. Abundența precipitațiilor a produs probabil și creșteri mari de nivel, care au provocat revărsarea riului, apele ajungînd să acopere măcar temporar promontoriul nostru și să sedimenteze depunerile aduse și de pe coaste.

Poziția promontoriului de la Lespezi față de terasele inferioare ale Bistriței poate fi omologată cu aceea a teraselor de 40-50 m de la Ceahlău.

Caracteristica și structura sedimentelor de pe acestea au permis lui C. S. Nicolăescu-Plopșor să identifice întreaga coloană a depunerilor würmiene, stabilind existența pe Valea Bistriței, la Ceahlău, a trei orizonturi stadiale și două interstadiale ¹⁶.

La Lespezi însă sedimentele sînt uniforme și orice încercare a noastră de a le subîmpărți și încadra în schema geocronologică a celor trei würmuri de la Ceahlău n-a dat rezultate. Mai mult decît atît, faptul că dovezile de locuire paleolitică atestă o cultură tîrzie în cadrul paleoliticului superior duce la aceeași concluzie că depozitul loessoid care le îngroapă s-a depus pe cale deluvială în ritm rapid, într-un timp relativ scurt.

Printr-o alunecare mai recentă capătul nord-vestic al promontoriului (spre pod) a fost acoperit cu un depozit masiv de lut galben provenit dintr-o ruptură a dealului din care face parte. În acest sector, cu 15-20 ani în urmă, a funcționat o fabrică de cărămidă care a consumat o mare cantitate din lutul ce acoperea parțial vechea locuire. Prin desființarea fabricii, promontoriul de la Lespezi a devenit lutăria satului de unde sătenii au scos și continuă să scoată lut pentru construcțiile lor gospodărești. Pentru aceasta exploatarea s-a făcut din marginea șoselei în zona centrală a promontoriului, ajungîndu-se să se creeze aici o scobitură adîncă de peste 250 m. p. cu deschiderea spre șosea. Și

16 C. S. Nicolăescu—Plopșor, op. cit., nota 7.

cum în marea lor majoritate dovezile de locuire paleolitică se găsesc la o adâncime de peste 1,50 m., săpăturile efectuate de săteni au un rezultat negativ prin distrugerea unei bune părți a stațiunii dar și altul pozitiv prin scoaterea la iveală a resturilor paleolitice care altfel ar fi continuat să rămână necunoscute. Primele obiecte litice și faunistice s-au descoperit în malurile surpate ale unor astfel de săpături și pe fundul unei gropi adânci de circa 1,70 m, aflată în capătul sud-estic al promontoriului. În acest sector promontoriul este accesibil prin valea unui afluent cu caracter temporar al Bistriței, care spintecă dealurile și crează o ripă ce ajunge mai jos de nivelul soselei.

În prima noastră săpătură deschisă în 1962, am încadrat această groapă (de unde se scosese lut) într-o secțiune dreptunghiulară, cu suprafața totală de 130 m. p.

Cu acest prilej am constatat că stratul de cultură este adânc și masiv după cum și faptul că secțiunea noastră atingea parțial periferia așezării.

În funcție de această situație în anii următori am deschis încă șapte secțiuni amplasate de-a latul promontoriului în zonele unde se concentrău mai mult materialele arheologice și două taluzări în malurile lutăriei, dezvelind în felul acesta o suprafață de 837 m. p. (fig. 3). Secțiunile, lungi de 8-28 m și late de 3-5 m, au fost împărțite în carouri de câte un metru pătrat, iar materialele descoperite au fost ridicate pe niveluri și carouri. Pe măsura desfășurării lucrărilor am constatat că nivelurile de locuire nu se suprapuneau întotdeauna, identificarea lor fiind posibilă numai în funcție de nivelele de vetre, căci straturi sterile propriu-zise, separatoare, nu există. În situația în care s-au descoperit vetre suprapuse, distanța dintre ele, pe adâncime, era de 0,20-0,30 m. Banda care separa vetrele nu era complet sterilă, deși materialele erau mai puțin numeroase decât în nivelul vetrelor, unde se concentrau într-un fel de complexe în jurul acestora.

Încă din primul an al săpăturilor noastre am descoperit câteva piese în partea superioară a coloanei stratigrafice, la adâncime de circa 0,25 — 0,40 m, stratul masiv fiind concentrat mult mai jos, sub 1,50 m adâncime. Și cum atunci n-am putut merge pînă la epuizarea stratului și nici identifica succesiunea nivelelor de locuire, numerotarea acestora am început-o de sus în jos, dînd nr. 1 stratului de sus unde s-au descoperit cele câteva piese izolate și în continuare pînă la VI, celorlalte niveluri, identificate pe parcursul lucrărilor.

În descrierea materialelor descoperite și a observațiilor noastre de teren vom începe cu stratul de jos (VI), în ordinea vechimii, așa cum am procedat și în prezentarea situației stratigrafice.

Nivelul VI

Între circa 5 și 6,30 m adâncime, în partea superioară a suborizontului c al orizontului D, au apărut urme de arsură (pământ ars la roșu), mai multe piese litice (504 între care marea majoritate așchii de cioplire) și puține resturi faunistice.

Petele de arsură reprezintă urmele unor vetre de foc de suprafață,

complet spălate, iar în preajma lor ca și în spațiile dintre ele pe orizontală și pe verticală erau dispuse inegal uneltele de piatră cioplită și deșeurile de prelucrare. Într-un singur caz, în S V, din 1967, în preajma unei vetre s-au păstrat mai multe piese (nuclee masive, așchii de decorticare, așchii de cioplire și lame). În rest piesele sînt împrăștiate, dînd impresia că au fost duse de apă și amestecate într-un strat loessoid gros de peste un metru.

Între piesele descoperite 40% sînt unelte tipice, care constau din lame retușate, burine, gratoare și răzuitoare. Lamele sînt subțiri, cu laturile paralele; unele retușate oblic prin desprinderi mai largi, altele foarte mărunț, semiabrupt sau abrupt.

Remarcăm în primul rînd un exemplar cu dimensiunile de $9,3 \times 2$ cm, care are vîrfurile ascuțite și laturile retușate oblic prin desprinderi largi, directe. Aceasta reprezintă una din puținele piese tipice păstrate întregi. Urmărind în continuare modul de execuție și tehnica de cioplire a inventarului litic constatăm că la trei lame mai mici retușul este realizat prin desprinderi foarte mărunte (directe, la un exemplar și inverse la două exemplare). O lamă lungă de 6,1 cm. și lată de 1,9 cm are vîrfurile ascuțite și latura dreaptă retușată în trepte semiabrupte în toată lungimea ei, iar cea stîngă parțial, spre vîrf. Alte trei lame, care se păstrează în stare fragmentară, sînt retușate oblic în trepte prin desprinderi largi (două pe ambele laturi, a treia numai pe una din părțile laterale).

Burinele, în număr de 6 exemplare, sînt cioplite pe așchii în majoritate. Între acestea menționăm trei piese care se încadrează în tipul median, simplu, unul dublu și un burin de colț pe trunchiere oblică spre dreapta. Un singur exemplar este mai deosebit, în sensul că este cioplit pe colțul unei lame subțiri trunchiată oblic spre stînga și cu o scobitură laterală pe aceeași parte realizată prin retușuri foarte mărunte.

Gratoarele, care ca și burinele sînt cioplite pe așchii scurte și pe lame, din punct de vedere numeric reprezintă cea de a doua categorie de unelte din acest nivel de locuire.

Remarcăm în primul rînd un exemplar cioplit pe vîrf de lamă fragmentară cu marginile laterale ușor știrbite în urma uzurii. Știrbituri de uzură pot fi remarcate de asemenea pe partea activă a piesei, care are forma convexă, realizată prin desprinderi largi, semiabrupte. Cel de al doilea exemplar, cioplit pe lamă lată, are laturile retușate mărunț și partea activă de asemenea convexă, realizată în aceeași manieră ca și primul exemplar aici prezentat. Cea de a treia piesă de acest gen este mai puțin caracteristică, ea fiind cioplită sumar pe vîrfurile unei așchii fragmentare, cu ambele laturi simple. A patra și ultima unealtă de acest gen reprezintă un gratoar cioplit pe așchie lată cu laturile retușate în toată lungimea lor. Tot aici trebuie să prezentăm și un răzuitor cioplit pe o așchie lată cu dimensiunile de $7,5 \times 6,5$ cm, care are o latură cioplită altern prin desprinderi largi și alta retușată mărunț, direct. Așchia păstrează bulbul de penucție ușor proeminent. Ca plan de lovire a fost folosită suprafața naturală a pietrei. Pe jumătatea din partea dor-

sală a piesei se păstrează cortexul natural al bulgărelui de gresie din care a fost desprinsă.

În cadrul acestui complex sărac în piese tipice, dar unitar ca materie primă și tehnică de cioplire, face notă discordantă o lamă cu vârful ascuțit care are o scobitură laterală pe partea dreaptă, realizată prin retușe mărunte, abrupte. Prin forma ei piesa amintește de virfurile cu scobituri laterale atipice, așa numitele „à crân atypique“. (fig. 4/2).

Dintre numeroșii bulgări naturali de gresie, unii spărți la întâmplare, alții parțial decorticați, am selecționat cinci exemplare, care prin negativele desprinderilor pot fi atribuiți nucleelor. Remarcăm aici o piesă cu forma discoidală care are negative de desprinderi așchiare late și scurte de pe ambele fețe. Celelalte patru exemplare au câte un plan de lovire larg, cioplit prin desprinderi așchiare late, din marginea căruia s-au detașat de pe câte o latură mai multe lame lungi și late. În rest suprafața bulgărilor este naturală, acoperită de cortex.

În complexul studiat s-au descoperit de asemenea mai multe așchii și lame așchiare cioplite din aceeași rocă, gresia cenușie de prund, între care circa o treime au planul de lovire acoperit de cortex natural, iar două treimi au planul pregătit (format dintr-o suprafață dreaptă la 4 exemplare, concavă la un exemplar și fațetată la șase exemplare). La cele prezentate mai sus mai menționăm descoperirea a circa 25 lame subțiri simple, majoritatea în stare fragmentară.

Materia primă din care sînt cioplite piesele descrise ca și deșeurile de cioplire este reprezentată de gresia cenușie de prund, cu granulație mare, în proporție de 95%. În rest, menilit și silex cu granulație fină și diferite nuanțe coloristice din care sînt cioplite majoritatea uneltelor.

Subliniem faptul că între piesele litice descoperite n-am găsit nici un nucleu de silex sau altă rocă de calitate bună (granulație fină).

Cele câteva fragmente osteologice descoperite, după determinările Al. Bolomey, reprezintă următoarele specii: *Rangifer tarandus*, *Equus caballus*, *Bos/Bison* și *Elephas primigenius*.

Nivelul V

Situat în depunerile luto-nisipoase ale orizontului D, ocupă partea superioară a suborizontului c pe o grosime de circa 0,70 m, cuprins aproximativ între 3,80 și 4,50 m adîncime.

În acest nivel s-au descoperit urme de foc exprimate prin pete de arsură complet spălate pînă la pămîntul ars, cenușă și cărbuni răzleți.

Piesele litice (1752 exemplare) constau din deșeuri de prelucrare în primul rînd și unelte finite, care abia ajung la 5%. Resturile faunistice descoperite în nivelul V sînt puțin numeroase. Ca și în nivelul de mai jos, materialele sînt răspîndite neuniform pe toată suprafața și grosimea stratului de cultură.

În ordinea frecvenței lor unelte de piatră cioplită reprezintă următoarele categorii: lame retușate oblic cu precădere mărunte și mai

rar prin desprinderi largi, lame retușate abrupt, gratoare pe lame și pe așchii scurte, burine de diverse tipuri; lame cu creastă, lame de burin retușate („coup de burin”), virfuri cu laturile retușate abrupt și virfuri cu scobitură, unelte combinate (fig. 5 și 6). Marea majoritate a acestor piese se află în stare fragmentară. La o analiză mai de detaliu a fiecărei categorii de unelte constatăm că între lamele retușate se găsește un exemplar cu virful fragmentat retușat de jur împrejur, prin desprinderi mai largi, în trepte, în partea superioară și foarte mărunte în rest; mai multe lame cu laturile retușate foarte mărunte, unele dintre acestea însă prezintă știrbituri adânci de uzură, ceea ce le dă aspectul de piese denticulate. Cu excepția a trei lame retușate altern, toate celelalte piese de acest gen sînt retușate prin desprinderi mărunte directe (ventro-dorsale), în special pe una din laturi. Remarcăm în acest complex și o lamă microlitică îngustă, cioplită dintr-un silex de bună calitate, transparent, care are ambele laturi retușate foarte fin. Prin formă și tehnică de cioplire, piesa amintește de lamele de tip „Dufour”, deși nu este un exemplar tipic.

Tot aici ar putea fi încadrate alte două lame microlitice, fragmentare, ambele avînd doar cîte o latură retușată fin, ventro-dorsal.

Lamele cu creastă, cunoscute sub denumirea de lame „à crête” unele mai tipice, altele mai puțin, sînt reprezentate de două exemplare cioplite prin așchieri oblice largi, bilaterale, care se întîlnesc într-o muchie centrală pe partea dorsală, ambele avînd și cîte o latură tăioasă, retușată mărunte. Alte două lame cu creastă se deosebesc de primele prin aceea că au una din fețele oblice realizată dintr-o suprafață netedă, cealaltă fiind cioplită mărunte, semiabrupt. După forma lor, aceste două piese pot fi canturi de nuclee sau desprinderi de burin.

Retușarea abruptă a pieselor este frecventă în nivelul V de locuire. În această manieră de lucru sînt cioplite lamele microlitice cu o latură retușată în toată lungimea ei, o lamă retușată pe ambele laturi și alte cîteva, retușate numai parțial, majoritatea păstrate în stare fragmentară. Între acestea se face remarcată o lamă de tip „à dos” cu o latură și unul din capete teșite abrupt și trei lame mărunte care prezintă scobituri laterale largi, realizate prin aceeași tehnică de retușare. O lamă lungă de circa 5 cm, cu virful spart, are o latură tăioasă, simplă și alta retușată abrupt numai în partea inferioară, pe o porțiune de 2 cm, piesa astfel lucrată putînd fi considerată ca virf cu scobitură de tip „point à dos partiel cran”.

Gratoarele, unelte de răzuit și tăiat, sînt cioplite pe lame și așchii retușate sau simple cu extremitatea distală convexă, oblică sau semi-abruptă. Menționăm în primul rînd 4 exemplare cioplite pe lame lungi și late (3 în stare fragmentară) cu ambele laturi retușate oblic și un exemplar cu laturile simple. Nouă piese sînt cioplite pe lame și așchii scurte, relativ groase (trapezoidale în secțiune) două dintre ele avînd una din laturi retușată foarte mărunte. Un gratoar pe așchie scurtă are extremitatea opusă trunchiată prin rețușe mărunte abrupte. Două piese cioplite de asemenea pe așchii scurte (una subțire și alta groasă trapezoidală în secțiune) sînt unelte combinate gratoar-burin. În primul caz

este vorba de o piesă care are la una din extremități un gratoar convex, retușat mărunț prin așchieri fine, paralele și la cea opusă un burin de unghi pe trunchiere oblică, realizată prin retușe abrupte prin care s-au format și două scobituri mici. În cel de al doilea caz gratoarul are partea activă înaltă, oblică, realizată prin așchieri mărunte înguste și paralele și laturile retușate parțial altern; dreapta ventro-dorsal, abrupt, iar stînga dorso-ventral, oblic. Capătul opus gratoarului reprezintă un burin de colț pe trunchiere oblică, realizată prin desprinderi largi, abrupte.

În categoria uneltelor de tăiat, răzuit sau cioplit, menționăm descoperirea unui bolovănaș de gresie de prund, cu forma ovală (dimensiunile 14 X 9 X 5 cm), care are una din laturile lungi cioplită altern prin așchieri largi, oblice, obținîndu-se astfel un răzuitor cu linia de tăiere dințată și sinuoasă. Piesa este acoperită în întregime de cortex natural, excepție făcînd doar latura cioplită pentru ascuțire.

O categorie numeroasă și variată de unelte o reprezintă burinele, piese realizate prin una sau mai multe desprinderi de lame subțiri numite „coup du burin”, prin care se creează un unghi diedru tăios. Între acestea distingem două burine multiple, piese care asociază tipurile diedru și de unghi; două burine pe așchii groase cu trunchiere retușată conică; trei burine pe trunchiere oblică (două pe așchii scurte, fragmentare, unul pe lamă, retușată semiabrupt pe ambele laturi); două burine pe așchii groase cu trunchiere convexă unul dintre ele avînd o latură retușată mărunț, iar extremitatea opusă burinului transformată în dăltiță — piesă de tip „escalillon”, cinci burine diedre drepte, realizate pe așchii cu dimensiuni medii.

Nucleele, în număr de 16 exemplare, în majoritate sînt atipice sau epuizate. În general însă, poate fi identificată forma clasică a nucleului prismatic, specifică culturilor paleoliticului superior. Sînt aici exemplare masive din gresie de prund (2 exemplare) cu negative de detașări lamelare subțiri din marginea unei platforme special amenajate (într-un singur caz) și lame mai late și așchii (în cel de al doilea caz). Ambele piese poartă negative de cioplire parțială, restul suprafeței pieselor fiind acoperite de cortex natural. Celelalte nuclee cu dimensiuni medii și mici, cioplite din bulgări de sist negru, silex și menilit, ca și cele șase capace de nucleu, sînt de asemenea numai parțial acoperite de negative de cioplire; în porțiunea unde detașarea lamelor s-a dovedit a fi reușită, acțiunea a fost dusă pînă la epuizarea nucleului sau la micșorarea lui. Numărul mare al lamelor, al așchiilor de cioplire de toate formele și dimensiunile, dovedește o activitate intensă, pe locul așezării.

Deși gresia de prund rămîne în continuare materia primă dominantă (61%), față de nivelul de mai jos se înmulțesc în mod simțitor rocile de bună calitate; menilitul 19%, silexul de Prut 13% și sistul negru 7%, roci cu o textură compactă și granulație fină. Remarcăm de asemenea că nucleele de silex de bună calitate sînt cioplite pînă la epuizare, iar uneltele descoperite în acest strat sînt realizate din ast-

fel de roci; piesele finite cioplite din gresie sînt izolate. Toate aceste observații ne duc la concluzia că materia primă mai ușor accesibilă, mai abundentă, era gresia și aceasta era cioplită masiv pentru obținerea unor așchii și lame de primă și largă trebuință. Rocile mai rare erau prețuite, cioplite cu grijă și cum acestea se pretau mai bine la realizarea pieselor mărunte, ele au fost preferate, creîndu-se astfel o discrepanță între masa deșeurilor de prelucrare și piesele tipice.

Nivelul IV

Cel de al patrulea nivel de locuire identificat pe baza vetrelor de foc la adîncimea de circa 3,20 — 3,70 m, în depunerile luto-nisipoase de culoare gălbuie închisă ale suborizontului b, din orizontul D, este bogat în material litic și faunistic; vetrele sînt puternice și bine delimitate, unele simple — de suprafață, altele alveolate.

Resturile de cultură materială au caracter de complexe dispuse în preajma vetrelor de foc, cu concentrare evidentă în partea de sud-est a acestora (fig. 7).

Remarcăm în primul rînd o vatră descoperită în anul 1964, în carourile F-G, 2-3, adîncită 0,18 m, cu diametrul de 0,80 m. Cavitățile vetrei a fost umplută cu cenușă și cărbuni mărunți, iar pe marginea ei s-au găsit numeroase așchii de os și silex (toate arse), dispuse într-o bandă lată de circa 0,50 m. În partea de sud-est a acestei vetre s-a descoperit un complex de oase, care se întindea pe o suprafață de circa 5 m. p. Între acestea se remarcă mai multe exemplare de dentiție, trei maxilare în stare fragmentară, numeroase oase sparte, obiecte de piatră cioplită, două pietre mari a 2-3 kg fiecare și una mai mică, folosite probabil la spartul oaselor (fig. 8/1-2).

La demontarea vetrei, în banda care-i înconjoară cavitatea și umplutura acesteia s-au strîns mai mult de 500 spărturi, așchii de cioplire și unelte de piatră. Ca piese tipice remarcăm: un nucleu prismatic cu două planuri de lovire largi, circulare, cioplit dintr-un bolovănaș de gresie de rîu, mai multe lame simple și lame retușate abrupt, gratoare pe lamă. Între materialele litice descoperite se fac remarcate mai multe lespezi de gresie de prund, subțiri, de diverse dimensiuni, circulare în plan, fără urme de prelucrare. Face excepție un singur exemplar care are marginile tocite, probabil în urma utilizării intense. Tot în acest nivel s-au mai descoperit și cinci vetre de suprafață, pete de arsură intensă pe o grosime ce oscilează între 8 și 20 cm, la distanță de 3-5 m una de alta. Între acestea menționăm vatra descoperită în campania din anul 1963, în carourile B-C 16-17, care avea lîngă ea trei bolovani de gresie de prund și în jurul lor peste 130 așchii și lame din aceeași rocă. În același an s-a mai descoperit o vatră de suprafață în carourile G-H 23-24 în preajma căreia de asemenea s-a putut urmări o concentrare de piese litice (dovezi de cioplire pe loc) și trei pietre de rîu mai mari între ele. În 1967, în carourile C-D, 5-6 s-a descoperit o vatră de suprafață puternică ale cărei urme de arsură (cenușă și cărbuni de lemn, oase arse) se răspîndeau pe o suprafață de 2 X 1,5 m. Pe vatră și

În jurul ei s-au descoperit numeroase oase sparte, dentiție și 31 pietre de riu, între care 2 întregi cu forma alungită (25 și 15 cm lungime), iar restul toate sparte.

Celelalte două vetre, descoperite în campania din 1965, sînt mai subțiri (10-12 cm arsură), la distanță de 3,20 m una de alta. În nivelul IV pe vetrele de suprafață și în jurul lor se păstrează în bună parte dovezile de foc (cenușa și cărbunii) de lemn sau de os. Ca și stratul de mai jos, în acest nivel obiectele de piatră cioplită sînt numeroase cu deosebirea că piesele tipice cunosc aici o creștere importantă, ajungînd pînă la 10% din totalul inventarului litic (fig. 9-11). În afara lamelor și așchiiilor retușate, care de obicei sînt mai numeroase, o creștere numerică și tipologică se poate urmări la burine și gratoare. Apar pentru prima dată la Lespezi lamele denticulate tipice, dar dispar în schimb vîrfurile cu scobitură laterală, care în nivelele de mai jos au apărut izolat, sub forma unor exemplare atipice.

Apar de asemenea primele străpungătoare. Uneltele de cioplit, de tipul răzuitoarelor masive, se înmulțesc față de cele din nivelele de mai jos. O categorie numeroasă de piese o constituie lamele și vîrfurile microlitice retușate abrupte. Sînt de asemenea prezente uneltele combinate, lame cu creastă, lamele retușate provenite din desprinderi de burin, capace și canturi de nucleu.

Proportional cu creșterea numărului uneltelor tipice a crescut și numărul nucleelor de diverse tipuri și mărimi. Predomină totuși formele prismatice (23 exemplare), marea majoritate avînd dimensiuni mici. Destul de numeroase sînt și cele piramidale, care ajung la 9 exemplare, de asemenea cu dimensiuni mici.

Lamele și așchiile retușate (26 exemplare) sînt în stare fragmentară majoritatea. Face excepție o singură piesă cu dimensiunile de 4 X 1 cm, cioplită dintr-un sillex alb-gălbui transparent, cu vîrfurile ascuțit și ambele laturi retușate mărunt în toată lungimea lor. Între piesele ce se păstrează în stare fragmentară remarcăm 5 exemplare cu ambele laturi retușate mărunt, semiabrupt, în toată lungimea lor, 3 exemplare cioplite parțial pe una din laturi prin desprinderi mărunte abrupte, două lame (așchii) de decorticare cu una din laturi retușată (teșită oblic) prin desprinderi largi, paralele, care pătrund adînc în suprafața dorsală a piesei. Restul pieselor de acest gen prezintă retușări mărunte pe porțiuni reduse de pe una din laturi.

În stratul de care ne ocupăm cea mai numeroasă categorie de unelte o constituie burinele de diverse forme și tipuri, simple și combinate.

Remarcăm, în primul rînd patru burine realizate pe lame late și așchii cu latura dreaptă retușată în toată lungimea ei și două pe lame late cu latura stîngă retușată. Alte patru burine sînt realizate pe lame cu trunchiere oblică și una din laturi retușată, iar două burine multiple pe așchii lungi, groase, cu trunchiere retușată concavă. Menționăm de asemenea descoperirea unui burin pe lamă denticulată prin așchieri mărunte, abrupte, pe ambele laturi și cu trunchiere concavă retușată abrupt. Un burin dublu este realizat pe o lamă trapezoidală în secțiune, cu laturile teșite prin detașarea lamelor de tip „coup de burin” și

unul din capete trunchiat oblic prin retușe largi. Patru burine, cioplite pe lame scurte și late cu trunchiere oblică retușată la 2 exemplare și simplă la celelalte, sînt combinate cu gratoare convexe realizate la capătul opus. La cele expuse mai sus adăugăm un număr de 7 burine diedre și de unghi pe așchii și lame fragmentare. Mai mult de jumătate din burinele descoperite în nivelul IV sînt cioplite din silex cretac albăstru de Prut, în rest din menilit, iar 3 exemplare sînt cioplite din silex cu structură fină (2 piese) și din gresie (1 piesă).

Gratoarele, în număr de 19 exemplare, sînt cioplite pe capăt de lamă fragmentară și așchii scurte, toate cu laturile simple și partea activă convexă. Între ele remarcăm două exemplare duble, cioplite pe așchii scurte și relativ groase.

Un număr sporit de unelte îl constituie piesele microlitice cioplite abrupt (29 exemplare) și cele retușate oblic, mărunte (4 exemplare). Între ele domină vîrfurile de tip „microgravette” cu una din laturi retușată abrupt în toată lungimea ei, realizate pe lame mărunte (7 exemplare, cioplite din silex cu granulație fină — 6 exemplare și gresie 1 exemplar), au dimensiunile maxime cuprinse între 2 X 0,5 cm. și 4,6 X 1 cm. Multe dintre piesele descrise au o ușoară teșitură la bază pe partea dorsală. Un singur exemplar (o lamă subțire cu vîrf ascuțit, spart în vechime), cu latura dreaptă retușată mărunte abrupt, are baza trunchiată oblic, ușor concavă, prin retușe mărunte abrupte. În categoria pieselor retușate abrupt menționăm patru exemplare cioplite pe ambele laturi (două întregi, între care unul cu ambele capete ascuțite, cel de al doilea cu capetele teșite). Patru lame microlitice cu retușe marginale mărunte, abrupte și continui pe una din laturi, au vîrf trunchiat; drept (2 exemplare), ușor concav (un exemplar) și dublu trunchiat (un exemplar) — tipurile de „lame à dos à troncature droit, concave” și „bitronquée”.

Patru lame microlite retușate se deosebesc dintre cele prezentate mai sus prin finețea retușării. Toate au numai una din laturi astfel prelucrată (prin retușe marginale, fine, continui semiabrupte). Una dintre ele (singura întreagă) este ușor arcuită prin desprinderea de la nucleu.

Dimensiunile mici ale pieselor, maniera de retușare ca și curbura uneia dintre piese ne permit să le încadrăm în categoria pieselor de tip „lamele Dufour”.

Menționăm mai sus că în nivelul IV au apărut primele lame denticulate. Este vorba de un grup de trei astfel de piese, între care numai una are ambele laturi dințate mărunte în toată lungimea lor, prin retușe mărunte, fine, care din loc în loc se adîncesc ușor, formînd dințișori mărunți destul de deși. Celelalte două piese au cîte o singură latură denticulată mărunte, una pe toată lungimea, cealaltă parțial. Toate trei piesele sînt de mărime mijlocie, circa 4-6 cm lungime și 2-3 cm lățime. Tot în nivelul IV au apărut și primele străpungătoare care, deși atipice, ele marchează sigur începutul folosirii acestui tip de unealtă la Lespezi. Menționăm în primul rînd o lamă cu dimensiunile maxime de 5,5 X 1,6 cm, cioplită din silex de culoare închisă și granulație fină. Ambele capete sînt ascuțite intenționat prin retușe mărunte, acțiune prin care în partea mai lată a piesei (baza lamei) s-au creat două mici concavi-

tăți marginale în vederea obținerii unei proeminențe centrale mai subțiri și ascuțite. Capătul opus (vîrfurile lamei) este ascuțit bilateral pe o treime din lungimea piesei — abrupt pe partea dreaptă și foarte mărunț, oblic, pe cea stîngă. Vîrfurile străpungătoare este spart în vechime, ceea ce se păstrează este o mică proeminență știrbită. Cel de al doilea străpungător este realizat pe vîrfurile unei lame subțiri de silex de bună calitate. Lama este în stare fragmentară, cu ambele laturi simple. Vîrfurile străpungătoare, cu o poziție mediană pe axul piesei, este cruțat printr-o trunchiere oblică spre stînga și alta puțin concavă. Cea de a treia și ultima piesă de acest gen, pe vîrfurile unei lame fragmentare, este știrbită în urma uzurii, astfel încît forma în care se păstrează nu permite a o atribui cu certitudine străpungătoarelor tipice.

O lamă cu dimensiunile de $3,2 \times 2$ cm, de silex alb-vinețiu, cu granulație fină, are laturile simple și unul din capete cioplit bifacial în vederea obținerii unui tăiș lat, piesă care prin forma și maniera de cioplire poate fi încadrată în categoria dăltițelor sau a pieselor de tip „ecaillée”.

În cadrul acestui complex de piese litice cu dimensiuni medii și mici, cioplite cu deosebită grijă, interes deosebit prezintă o serie de unelte masive, lucrate rudimentar prin detașări sumare, neregulate. Este vorba de piese cioplite pe bolovani de gresie sau menilit, pe așchii masive, prin așchiere simplă sau alternativă în vederea obținerii unei unelte masive cu tăiș ascuțit.

Între acestea se evidențiază un răzuitor masiv, pe o așchie de menilit cu dimensiunile de $21 \times 17 \times 6$ cm. Piesa are forma ovală, față dorsală acoperită parțial de cortex natural, iar cea ventrală ușor convexă prin desprinderea de la bolovanul inițial. Planul de lovire este masiv, format din două suprafețe oblice, inegale de $5,5 \times 5$ cm și respectiv de 8×6 cm. Bulbul de percuție este proeminent, în partea superioară prezentînd cîteva negative ale detașării unor așchii mărunte la contactul celor două suprafețe ale planului de lovire. Piesa este cioplită atît în vîrf cît și pe ambele laturi prin așchieri foarte largi pe partea dreaptă și retușări mai mărunte, oblice în rest.

În partea inferioară, pe o lungime de 6 cm pe latura dreaptă piesa este anume cioplită (rotunjită) pentru a fi comodă de ținut în mînă. Marginile opuse din vîrf și de pe latura stîngă sînt știrbite în urma folosirii intense a piesei la răzuire și poate la spart și cioplit.

În ceea ce privește materia primă remarcăm creșterea proporției silexului cretac de Prut, care ajunge pînă la 35%. Și aici însă, ca și în nivelele de mai jos, avantajul proporțional rămîne în favoarea rocilor locale (elemente de prund), gresie și menilit în special (35% și respectiv 23%).

Resturile faunistice sînt mai numeroase decît în straturile de mai jos, ele reprezentînd speciile: *Rangifer tarandus* (care domină) *Equus caballus*, *Bos Bison*, *Cervidae*, *Cervus elaphus*, *Elephas primigenius*, *Lupus sp.* Fără a putea face un comentariu avizat cu privire la faună, remarcăm numai că între resturile osteologice domină coarnele, unele

dintre ele însoțite de o parte din craniu (deci nu desprinse natural) dentiție și oase lungi. Fără îndoială, prezența resturilor osteologice pe locul așezării este legată de economia bazată pe vânătoare. Faptul că în așezare s-au descoperit în special nesturi de cranii (dentiție, coame, maxilare) și oase lungi (toate sparte) dovedește preferința consumatorilor pentru creier, măduvă și părțile carnoase ale vânatului, probabil singurele aduse de la locul vânătorii.

Nivelul III

În partea superioară a suborizontului „b” al orizontului „D”, la adâncimea de circa 2,50 — 3 m., a fost identificat nivelul III de locuire de la Lespezi, pe baza a 6 vetre de suprafață și două adâncite, ca și a celor două complexe de cioplire. Suprafața ocupată de acest nivel este mai redusă și ocupă un sector din partea opusă botului promontoriului, spre deal.

Vetrele de suprafață sînt simple pete de pămînt ars superficial la roșu, fără cenușă și fără cărbuni pe ele sau în preajma lor. Lîngă două dintre aceste vetre s-au descoperit concentrări de piese litice, care constau din nuclee, pietre sparte, lame, așchii (toate din menilit în unul din complexe) cu dimensiuni medii și mari, puține microlitice. Între ele s-a găsit și un bolovan mai mare de gresie, care a slujit probabil drept nicovală la spartul pietrelor și oaselor. În cel de al doilea complex situația se repetă, avînd în plus mai multe lespezi de gresie. Cele două vetre alveolate au cavitatea de 10-12 cm adîncime, umplută cu cenușă, cărbuni, așchii de piatră cioplită și os, toate arse.

Inventarul litic din nivelul III este foarte bogat și variat, compus din nuclee cu dimensiuni medii și mici, cu forma prismatică sau piramidală, lame de diverse forme — simple și retușate mărunt și diverse tipuri de unelte pe lame ca : burine, gratoare, lame și vîrfuri retușate abrupt, străpungătoare, lame denticulate, unelte combinate (fig. 12-14).

Cea mai numeroasă categorie de unelte o constituie gratoarele. Marea majoritate (20 din 28) o constituie exemplarele cioplite din silex de bună calitate, cu granulație fină și textură compactă. Spre deosebire de situația din straturile de mai jos în nivelul III sînt mai numeroase piesele întregi (19 din 28), cioplite pe lame și așchii relativ scurte și late (dimensiuni cuprinse între : 2,8 X 2 și 4 X 2,5 cm). De la acestea fac excepție trei exemplare : un gratoar pe lamă groasă cu dimensiunile de 7 X 2 cm, cu laturile știrbite mărunt în urma uzurii ; un gratoar pe așchie de gresie cu dimensiunile de 9 X 2 cm cu partea activă înaltă, retușată mărunt în margine, iar zona frontală ca și jumătatea superioară a feței dorsale acoperite de cortex natural. Partea activă ca și latura stîngă în partea inferioară sînt știrbite în urma uzurii ;

Un gratoar masiv, cioplit pe așchie lată (de decorticare) de silex albastru cretacic de Prut, lată de 6 cm, are partea activă oblică spre stînga, abruptă și puternic știrbită din timpul folosirii.

Toate celelalte gratoare au extremitatea distală convexă, semia-bruptă și marginile laterale retușate foarte mărunt intenționat, pentru

ascuțire, sau cu urme de uzură (știrbituri și scobituri mărunte). Două gratoare duble, cioplite pe așchii scurte, sînt secționate în lung, părțile active abrupte, unul din exemplare avînd o latură retușată foarte mărunț.

Menționăm de asemenea descoperirea în acest nivel a două gratoare circulare, cioplite pe așchii scurte, realizate prin rețușe mărunte, semiabrupte. Din loc în loc ambele piese poartă știrbituri de uzură.

Cea de a doua categorie numeroasă de unelte o constituie burinele, acestea implicînd forme dintre cele mai variate, cioplite pe lame și așchii cu dimensiuni medii și mici. Ca și la gratoare remarcăm calitatea bună a materiei prime ce a stat la baza prelucrării acestor piese. Cu excepția unui burin cioplit pe colțul drept al unei așchii trunchiate drept și abrupt prin desprinderi relativ largi cioplite din gresie cenușie de prund, toate celelalte sînt din silex (în special de Prut) și un exemplar din menilit. Ca tipuri întîlnim: burinul median cioplit pe așchie nucleară (un exemplar); burine simple de colț, cioplite pe lame cu marginile laterale parțial rețușate foarte mărunț sau cu știrbituri de uzură (4 exemplare); burine pe colț de lamă și așchie relativ groasă cu trunchiere oblică spre dreapta, rețușată și cu marginile simple (6 exemplare), două burine pe lame microlitice cu trunchiere rețușată, ușor concavă; 4 burine pe trunchiere oblică spre stînga rețușată mărunț, abrupt sau semiabrupt. Între acestea, o piesă are ambele laturi rețușate în toată lungimea lor și alta numai o latură, parțial. Remarcăm în mod special prezența burinelor multiple, realizate pe lame și așchii cu trunchiere concavă rețușată abrupt (3 exemplare) și un exemplar cu dublă trunchiere și o latură rețușată.

Ca piese combinate menționăm descoperirea unui gratoar — burin cioplit pe lamă lungă și subțire, cu dimensiunile de 6×1 cm, care asociază burinul pe trunchiere convexă, rețușată, la extremitatea distală și gratoarul convex, rețușat foarte mărunț, abrupt, la extremitatea proximală. Tot în această categorie încadrăm un burin multiplu cioplit pe așchie lată și groasă, cu o latură dreaptă, care are la cele două colțuri burine și alta convexă, rețușată oblic, transformată astfel într-un gratoar; patru burine pe lame mărunț trunchiate oblic care sînt știrbite în timpul uzurii, devenind atipice. Apărute în exemplare puține în stratul precedent, străpungătoare se înmulțesc în acest nivel ajungînd să se dubleze ca număr. Este vorba în primul rînd de 4 piese cioplite pe lame subțirii prin crușarea unei proeminențe centrale la una din extremități, prin crearea a două alveolări laterale rețușate foarte mărunț, abrupt. Alte două lame subțiri au vîrfurile ascuțite, rețușate mărunț bilateral și cu țesirea ușoară a vîrfului pe partea ventrală, într-un caz; trunchiat oblic spre stînga și țesit prin rețușe inverse, în al doilea caz. Din cele șase piese de tipul lamelor cu creastă, unele simple, altele asociază tipuri de unelte ca gratoar dublu, un burin și un gratoar atipic.

Patru piese, unicate în acest strat, reprezintă patru tipuri de unelte, după cum urmează: o lamă subțire, fragmentară cu scobitură laterală largă, rețușată abrupt; o lamă fragmentară cu latură dreaptă denticulată mărunț prin rețușe inverse; o lamă cu creastă, care are două sco-

bituri laterale cu deschiderea la circa 1 cm, asociază și un burin de colț, o piesă de tip „ecaillée“ care este cioplită pe o așchie fragmentară cu dimensiunile de circa 3 x 3 cm, are una din extremități secționată, groasă de 1 cm, în timp ce extremitatea opusă este cioplită altern și transformată astfel într-un tăiș ascuțit — daltă.

În comparație cu stratul de mai jos, în nivelul III, scade numărul vîrfurilor retușate abrupt. Între acestea (7 exemplare) doar două sînt întregi; un vîrf microlitic cioplit pe o lamă îngustă, cu lungimea de 2,5 cm, este retușat abrupt pe ambele laturi, în toată lungimea lui. Cel de al doilea exemplar, o lamă cu lungimea de 4,3 cm, are una din laturi retușată abrupt, vîrfurile ascuțite și capătul opus rotunjit prin așchieri oblice, înguste.

Alte 5 piese de acest gen, trei cu retușe abrupte bilaterale și două pe o singură latură sînt în stare fragmentară. Dintre acestea un singur exemplar, cioplit dintr-un silex foarte omogen de culoare brună (radio-larită?), are vîrfurile foarte ascuțite prin retușarea adîncă a ambelor laturi, care spre capătul piesei ajung să se întîlnească pe nervura centrală a lamelor, vîrfurile fiind suplimentar ascuțite și printr-o teșitură mărunță pe partea ventrală.

Prin forma și tehnica de cioplire piesa descrisă reprezintă un vîrf de tip „microgravette“ tipic, iar roca din care este cioplită constituie un unicat în acest nivel ca și în toată așezarea de la Lespezi în general.

Între lamele retușate abrupt remarcăm trei piese cu trunchiere dreaptă și două cu trunchiere oblică. Trei dintre ele au una din laturi retușată abrupt în toată lungimea, una este retușată parțial pe o margine spre vîrf, iar cea de a cincea are ambele laturi simple. Alte lame retușate abrupt, în stare fragmentară, au una (6 exemplare) sau ambele laturi retușate (un exemplar). O lamă subțire prezintă pe una din laturi retușe marginale foarte fine, continui, semiabrupte, într-o manieră specifică lamelor de tip „Dufour“, singura piesă de acest gen în nivelul III.

Alături de piesele prezentate mai sus, amintim și descoperirea unui număr de 8 lame și așchii cu dimensiuni medii, care au pe una sau pe ambele laturi porțiuni retușate fin (2 lame retușate oblic pe ambele laturi, 2 lame retușate parțial abrupt, după cum și 6 lame fragmentare, care prezintă pe una din laturi cîte o scobitură retușată direct sau invers, abrupt la 2 exemplare și oblic la celelalte).

Deși procentajul pieselor tipice a scăzut în nivelul III la 50% față de 100% din nivelul precedent, numărul nucleelor continuă să rămîină ridicat în comparație cu nivelele de mai jos. Nucleele descoperite în acest nivel (42 exemplare tipice și 8 atipice) au dimensiuni medii și mici, ceea ce corespunde dimensiunilor uneltelor în general. Din punct de vedere tipologic ele se înscriu în categoria celor prismatice (majoritatea) și piramidale. Cele mai mărunte nuclee sînt cele de silex, situația fiind explicabilă, avînd în vedere că silexul este mai rar în prundișurile din zonă, iar cel de Prut greu de adus, fapt ce a determinat folosirea (cioplirea) pînă aproape de epuizare a nucleelor.

În ceea ce privește materia primă în general constatăm o scădere

a proporției gresiei de la 35% în nivelul de mai jos (IV), la 22% în nivelul de care ne ocupăm (III), ca și a silexului crețacic de Prut care de la 35% în nivelul precedent ajunge la numai 9% în nivelul III. Se ridică în schimb procentajul menilitului la 54% față de numai 23% mai jos. Dintre rocile descoperite în nivelul III, ca și în toată stațiunea de altfel, numai silexul de Prut nu este găsim în zonă, acesta reprezentând 9% în nivelul III, în consecință, raportul s-a schimbat din nou în favoarea rocilor locale, în concordanță cu primele două nivele. Notă discordanță face doar nivelul IV, unde silexul crețacic ajunge până la 35%.

Nivelul II

Nivelul notat cu II, reprezintă de fapt ultimul strat de cultură paleolitic propriu-zis în stațiunea de la Lespezi. Acest nivel a fost identificat după cel mai de sus nivel de vetre, aflat în partea inferioară a suborizontului *a* și în partea superioară a suborizontului *b* al orizontului D, cuprins între circa 1,40—2,20 m adâncime.

Principalele materiale (unelte de piatră cioplită, deșeuri de prelucrare și resturi faunistice) erau concentrate în jurul vetrelor de foc (12 simple și 2 adâncite), situate la distanțe de 1,50—5 m una de alta. Cu excepția câtorva vetre simple aflate spre botul platformei, în pantă, toate celelalte păstrează pe ele și în jurul lor resturi arheologice, răspândite pe o rază de circa 1,50—2 m, în unele cazuri cu o aglomerație evidentă în partea de sud-est.

Petele de arsură rămase în urma arderii focului la suprafața solului au grosimi inegale cuprinse între circa 5 și 15 cm. În aceeași măsură sînt inegale și dimensiunile lor (suprafața arsă), care sînt cuprinse între circa 0,50 și 1,50 m în diametru fără a se putea urmări și stabili o relație de identitate între întinderea petelor de arsură și grosimea lor.

Între cele 12 vetre simple reținem ca mai edificatoare trei, amplasate în zona centrală a platformei, care aveau în jurul lor și între ele complexe faunistice și litice întinse pe o suprafață de circa 75 m.p.

Astfel, în jurul vetrei din carourile B—C 13 (cu diametrul de 0,62 m și 8 cm grosimea secțiunii de arsură) s-au descoperit mai multe spărturi de oase și silex, iar la o depărtare de numai 0,50 m am putut urmări o aglomerație de piese litice (gresii de prund de diferite mărimi, lespezi, unelte cioplite din silex de Prut, menilit și gresie, deșeuri de cioplire) concentrate în carourile C—D 14—16. În mijlocul lor, la distanțe inegale una de alta, s-au descoperit trei pietre de rîu (gresii mari) toate întregi.

Avînd în vedere densitatea deșeurilor de cioplire a pietrei ca și numărul ridicat de spărturi de oase aflate în preajmă, socotim că prezența bolovanilor de rîu trebuie să fie legată de procesul de producție al uneltelor de piatră cioplită și de spargere a oaselor. La circa 1,70 m nord-vest de vatră și de complexul litic prezentat în carourile D 18—25, s-a descoperit o aglomerație de resturi faunistice, oase lungi, sparte,

fragmente de maxilare, un corn de ren cu 4 ramuri, prost conservat și un altul păstrat mai bine, care a fost ridicat și expus în Muzeul din Bacău.

Dincolo de complexul faunistic, spre pădure, pe linia carourilor D—E 26—28, s-a descoperit cea de a doua pată de arsură, care ocupa o suprafață ovală neregulată în plan, cu un diametru de 1,50 m. Pe vatră și în preajma ei s-au descoperit numeroase fragmente de oase arse, iar la o distanță de 0,75 m o mică aglomerare de piese litice (unelte și spărturi), având în mijlocul lor o piatră de râu de circa 1 kg și o lespede.

Cea de a treia și ultimă vatră de suprafață din acest sector și pe care intenționăm să o descriem aici, reprezintă o pată de arsură puternică cu diametrul de numai 0,50 m. Pe vatră și în jurul ei s-au păstrat în condiții bune cenușă, cărbuni (de lemn și os) oase sparte, iar în preajmă spărturi, unelte de silex și un nucleu, ultimele sub forma unei aglomerări. Celelalte vetre de suprafață au aceleași caractere și nu ne vom opri în mod special asupra fiecăreia dintre ele. Menționăm doar faptul că lângă o astfel de pată de arsură puternică, descoperită în S III, caroul E 17, a apărut un fragment de os (nedeterminabil) și o măsea de *Rangifer tarandus*, pe un strat de ocru de circa 0,5 cm. În stratul II, ca și în straturile de mai jos, ocru lipsește în general; pulberea descoperită sub resturile faunistice amintite, ca și un bulgăre descoperit în stratul IV, sînt singurele excepții, greu de explicat. Bulgărele pare a avea forma naturală; nu prezintă nici un fel de urme de scoatere a materiei colorante și nici fețe șlefuite. Cît privește ocru din stratul II, acesta este sub formă de pulbere în strat compact, pe o suprafață restrînsă, suprapus de cele două resturi faunistice. În situația dată este dificil de precizat dacă este vorba de o amenajare specială, mai ales că fragmentul de os este cu totul nesemnificativ, iar măseaua izolată și în jurul ei nici un fel de rest de maxilar. Suprafața redusă pe care se află pulberea de ocru și lipsa lui totală din strat ne determină să interpretăm situația de față ca întîmplătoare, pulberea fiind rezultatul dezagregării unui bulgăre de ocru rămas sub resturile faunistice amintite.

Vetrele adîncite, în număr de 3, au fost descoperite în secțiunea deschisă în 1964. Prima dintre acestea, aflată în cadrul unui complex de resturi faunistice fragmentare și a numeroase piese de silex (deșeuri de prelucrare și unelte tipice) cuprins în limitele carourilor E-I, 3-10, are diametrul de 0,65 m și adîncimea de 0,13 m. Pe fundul cavității vetrei s-au descoperit două oase late și două fragmente de maxilare inferioare de *Equus sp.* Între oasele din jurul vetrei s-a descoperit un corn de *Rangifer tarandus*, care avea vîrfurile rupte, iar la bază purta o porțiune din osul craniului. În legătură cu acest fapt menționăm că atît în nivelul II cît și în celelalte s-au mai descoperit fragmente de coarne care aveau la bază bucăți de craniu, ceea ce denotă că ele provin de la indivizi vînați și nu au fost strînse și aduse în anume scopuri pe locul așezării. De altfel oasele sparte, în special cele lungi și craniile constituie o caracteristică a stațiunii de la Lespezi. Oricît

de numeroase au fost resturile faunistice în nivelele VI-II descoperite izolat sau sub formă de aglomerări, toate oasele lungi au apărut sub formă fragmentară, dar mai ales așchii mărunte, ceea ce s-a petrecut și cu craniile. În toată stațiunea am descoperit un singur craniu întreg, în schimb a apărut foarte multă dentiție, fragmente de maxilare, bucăți de os cranian și coarne care aveau la rădăcină părți de craniu. Abundența resturilor faunistice dovedește o economie bazată pe vânătoare în primul rând, iar spargerea oaselor lungi și a craniilor, preferința colectivităților pentru creier și măduvă. Cea de a doua vatră adâncită din nivelul II de locuire de la Lespezi a fost descoperită în carourile D—E 9—10 din secțiunea deschisă în 1964. Aceasta este o vatră puternică, ocupînd o suprafață ce depășește 1 m.p., diametrul ei atîngînd 1,10 m.

În ceea ce privește adîncimea cavității, aceasta atinge în mijloc 0,15 m. iar umplutura acesteia constă din cenușă, cărbuni și foarte multe oase sparte (așchii) arse, capete de oase lungi, măsele și silexuri. O cantitate apreciabilă din aceste materiale s-a putut urmări pe marginea vetrei, dispusă în cerc în formă de bandă lată de circa 0,30 m. Oase sparte și silexuri înțesate și tixite cu multă cenușă și cărbuni dau impresia că sînt rezultatul tragerii continui din vatră pe margine a materialului deja ars, pentru a fi înlocuit cu altul, în vederea întinerii focului. În urma tragerii jarului și cenușii din cavitatea vetrei pe fundul gropii s-au format adîncituri neregulate, deși asemenea neregularități ar fi putut fi special amenajate în vederea pătrunderii aerului și arderii mai intense, așa cum interpretează P. I. Boriskovski o vatră asemănătoare descoperită în stațiunea Kostenki XIX ¹⁷.

La demontarea vetrei s-au găsit 11 capete de oase lungi, mari, peste 200 spărturi mărunte și 4 măsele, toate arse. În partea de nord-vest a vetrei s-au descoperit 4 gropi mici dispuse la distanțe inegale una de alta: două în margine, care se întretaie una pe alta, celelalte două la o distanță de 0,25 și respectiv 0,80 m. Gropile sînt adînci de 0,15—0,20 m și tot atît de largi, umplute cu cenușă și așchii de os ars.

În afara resturilor de foc, în preajma vetrei, în special în partea de sud-est se concentra o aglomerare de piatră cioplită (așchii de diverse forme de mărimi, lame lungi și înguste neretuşate, 3 gratoare pe lamă, 5 burine, 6 lame și vîrfuri mărunte retuşate abrupt și 7 nuclee), și cîteva case sparte care aveau în centru un bolovan de rîu și două lespezi de gresie. Toate aceste materiale, răspîndite în preajma vetrei pe o suprafață de circa 5 m. p. au caracterul unui complex de cioplire.

Menționăm în continuare descoperirea unei alte vetre adîncite în caroul A 5 în săpătura deschisă în 1964, vatră care parțial a fost distrusă. Adîncimea ei atîngea 0,15 m, avînd într-o margine a cavității două bucăți de maxilar de *Equus caballus* și numeroase fragmente de oase lungi și silexuri arse amestecate cu cenușă și cărbuni. Materialele din jur ca și o parte din cele din vatră au fost spălate și îndepărtate. În aceeași situație se afla și o parte considerabilă a stratului de cultură

¹⁷ P. I. Boriskovski, *Paleolitheskil oceag na stoinke Valukinskogo (Kostenki XIX)*, în SA, 1, 1959.

unde am putut urmări în secțiune urmele unui șuvoi venit din spre deal, formînd în cursul lui o ușoară albiere căptușită cu pietriș mărunt și nisipos adus din depozitele de prundișuri aflate în panta de mai sus.

În ceea ce privește inventarul litic, acesta continuă să fie tot atît de bogat ca și în straturile de mai jos. Se păstrează proporția de 5%, unelte tipice (fig. 15-18), cu unele mici schimbări în ceea ce privește numărul diferitelor categorii de unelte. Remarcăm dispariția aproape totală a lamelor denticulate, piese care deși puțin numeroase, au fost totuși prezente în forme tipice în nivelele IV și III. În aceeași situație se află uneltele combinate (gratoar-burin), prezente în nivelele V-III, dar absente din nivelul II. Apar în schimb un număr de 4 lame simple cu trunchiere oblică realizată prin retușare măruntă. În nivelele precedente, trunchierea lamelor a fost relativ frecventă, întotdeauna însă acestea erau burine.

Retușa de pe laturile lungi ale lamelor este măruntă, oblică, abruptă sau semiabruptă, continuă sau numai pe porțiuni reduse. Lamele astfel retușate sînt puțin numeroase, ele nu ating nici 1% din totalul inventarului.

Într-o unelte, cea mai numeroasă categorie o constituie gratoarele cioplite pe lame fragmentare și pe așchii scurte (din 23 exemplare numai două sînt înalte, cioplite pe așchii groase).

Din punct de vedere tipologic, gratoarele, unelte de răzuit și tăiat, sînt comune, toate au partea activă convexă, unele au marginile laterale simple, știrbite prin uzură (9 exemplare), altele au laturile retușate mărunt în toată lungimea lor (6 exemplare); sau sînt parțial retușate (6 exemplare). Alături de exemplarele cu dimensiuni medii, care constituie marea majoritate, 7 gratoare sînt microlitice, dimensiunile lor fiind cuprinse între 1,5 X 1 și 3,5 X 1,5 cm.

Cu mențiunea că din nivelul II lipsesc gratoarele duble ca și uneltele combinate cu gratoare, încheiem prezentarea celei mai numeroase categorii de unelte.

În ceea ce privește materia primă remarcăm că aproape 1/2 din numărul total al gratoarelor (10 din 23) sînt cioplite din silex cretac de Prut.

Cea de a doua categorie numeroasă de unelte o constituie burinele, în număr de 16 exemplare, cioplite pe lame (10 exemplare) și pe așchii (6 exemplare). Spre deosebire de alte tipuri de unelte, care de obicei sînt fragmentare, majoritatea burinelor o constituie cele întregi.

Ca mai caracteristice, se impune prezentarea burinelor pe lame și așchii trunchiate; oblic spre dreapta (5 exemplare), oblic spre stînga (1 exemplar), cu trunchiere concavă, retușată abrupt (3 exemplare) și un burin pe trunchiere convexă, retușată abrupt, pe o lamă creastă de nucleu. Alte exemplare, cioplite pe lame simple pot fi încadrate în categoria burinelor duble (2 exemplare), burine de unghi pe spărtură (2 exemplare) burine diedre (2 exemplare). Ca și în cazul gratoarelor, în ceea ce privește materia primă, silexul de Prut joacă un rol important (9 din 16). Exceptînd trunchierea care este retușată mărunt, oblic sau abrupt, laturile lungi ale pieselor sînt de obicei simple, unele pre-

zentînd doar uşoare ştirbituri de uzură. În două cazuri: un burin de unghi pe lamă spartă, arsă, şi un burin pe lamă subţire, trunchiată oblic, cu dimensiunile de 4 X 1,2 cm, am putut observa retuşarea foarte mărunţă a uneia din laturi, în toată lungimea. În ceea ce priveşte dimensiunile pieselor remarcăm şi în acest caz că domină piesele medii, din totalul burinelor, numai 5 exemplare sînt sub 4 cm lungime.

Piesele retuşate abrupt (lame, vîrfuri de tip „La Gravette”, stră-pungătoare şi lamele de burin (coup de burin) sînt şi ele destul de numeroase, ocupînd aproape 1/4 din totalul pieselor tipice. Între acestea menţionăm în primul rînd un vîrf specific culturii gravettiene, cioplit din silex de bună calitate de culoare închisă (fig. 15/7). Piesa se păstrează întreagă, are vîrful ascuţit puternic prin reţuşe mărunte şi abrupte pe ambele laturi. La bază pe marginea dreaptă, piesa are o uşoară scobitură (lungă de 1,5 cm) simplă, tăioasă, formată prin desprinderea de la nucleu. Cu dimensiunile maxime de 5,8 X 0,8 cm vîrful prezentat reprezintă cea mai tipică şi frumoasă piesă de acest gen păstrată întreagă la Lespezi. Alte astfel de unelte care au fost probabil tot atît de frumoase, sînt în stare fragmentară, astfel încît din ceea ce avem e greu de reconstituit forma şi dimensiunile lor iniţiale. Cel de al doilea vîrf întreg este microlitic cioplit din aceeaşi rocă (silex cu granulaţie fină, semitransparent) ca şi primul. Piesa, cu dimensiunile de 2,2 X 0,40 cm, are vîrful bine ascuţit, ambele laturi reţuşate mărunţ abrupt în toată lungimea lor, ea reprezintă tipul „microgravette” tipic. O piesă fragmentară (cu vîrful spart în vechime), cioplită pe o lamă de silex cenuşiu cu pete alburii, are dimensiunile de 4,8 X 1,5 cm, latura stîngă groasă, abruptă, formată astfel prin reţuşare pe toată lungimea. Latura opusă este tăioasă şi ştirbită uşor numai în urma uzurii. Spre vîrf, pe o lungime de 1 cm, latura stîngă este reţuşată invers prin desprinderi mărunte semiabrupte. Cum vîrful piesei este spart, este greu de intuit lungimea şi forma acestuia. Tot în stare fragmentară (cu baza şi vîrful spart din vechime) se află o a doua piesă reţuşată abrupt pe o margine laterală în toată lungimea ei. Latura opusă este reţuşată numai parţial, pe o lungime de 1 cm, acţiune prin care s-a creat o mică scobitură. După direcţia şi adîncimea reţuşelor credem că piesa a avut vîrful ascuţit. Prin scobitura de la bază e mai greu însă de precizat dacă este vorba despre un vîrf de tipul „point à crane”. care deşi foarte rare, în forme mai mult atipice, a apărut în 3 din straturile precedente la Lespezi, unealta fiind întîlnită cu intermitenţă şi în alte staţiuni gravettiene din România. Trei piese mărunte (lamele subţiri), uşor înconvoiate prin desprinderea de la nucleu, au cîte una din marginile laterale reţuşate mărunţ. Prin maniera de reţuşare şi forma lor, cele trei piese amintesc de lamele de tip „Dufour”, deşi nici acestea şi nici cele din straturile de mai jos, nu reprezintă forme tipice cu reţuşe alterne.

Între lamele reţuşate abrupt pe una din laturi am descoperit trei exemplare trunchiate drept; una cu dublă trunchiere, celelalte două fiind în stare fragmentară, au numai cîte un capăt reţuşat. Menţionăm de asemenea 4 lame subţiri, cu lungimea cuprinsă între 5,7 şi 3 cm, cu

marginile laterale simple, tăioase prin desprinderea de la nucleu (în trei cazuri) și una cu o latură retușată mărunț, toate avînd unul din capete trunchiat oblic prin retușe mărunte.

Lamele microlitice retușate abrupt pe una din laturi și cu trunchiere simplă sau dublă au apărut în număr crescînd de jos în sus în straturile V-III, ele au scăzut însă ca număr în stratul II dar aici a apărut pentru prima dată trunchierea lamelor subțiri cu marginile laterale simple.

Tot în acest nivel de locuire a apărut (e drept în cazuri izolate) retușarea inversă a pieselor. Este vorba de două lame late cioplite din silex de Prut, cu dimensiunile de $4,3 \times 2,5$ cm și respectiv $5,5 \times 2$ cm. Prima dintre acestea are vîrfurile sparte, latura stîngă retușată, foarte mărunț și ușor denticulată, iar cea dreaptă retușată invers, foarte mărunț, abrupt, în toată lungimea ei. Cel de al doilea exemplar ce se păstrează întreg are marginea laterală stîngă tăioasă și știrbită în urma uzurii, iar latura dreaptă retușată abrupt, adînc în corpul piesei pînă la obținerea unei muchii groase pe $2/3$ din lungimea ei.

Străpungătoarele, în număr de 4 exemplare (2 simple și 2 în combinație cu burine) au dimensiuni mici (2) și medii (2). Exemplarele mărunte (cu lungimea de 2,5 cm și respectiv de 3,5 cm) sînt cioplite pe lame subțiri din silex crețac. Primul are marginile laterale simple, baza spartă și vîrfurile străpungător realizat prin retușarea mărunță abruptă din două părți a capătului opus și cruțarea unei proeminențe centrale, corespunzătoare nervurii de pe partea dorsală a piesei. Cel de al doilea străpungător este realizat pe vîrfurile unei lame cu latura stîngă retușată abrupt, adînc pînă aproape de nervura centrală și printr-o teșitură retușată mărunț pe latura opusă. Celelalte două străpungătoare sînt în combinație cu burine (singurele piese combinate din nivelul II de locuire de la Lespezi). Primul exemplar, cioplit pe o lamă lungă și subțire de menilit, are dimensiunile de $6 \times 1,4$ cm, iar marginile laterale simple, știrbite ușor în urma uzurii. Vîrfurile străpungător este realizat prin cioplitul mărunț din două părți a unuia din capete și cruțarea și ascuțirea în același timp a unei proeminențe centrale. Capătul opus străpungătorului a fost transformat într-un burin pe trunchiere oblică spre stînga printr-o desprindere marginală de pe latura dreaptă și retușarea mărunță, oblică și o ușoară concavitate în partea opusă. Ultimul străpungător, cioplit pe capătul unei lame fragmentare, groase de silex alburiu, are dimensiunile de $6 \times 2,5 \times 1$ cm, una din laturi este ascuțită și ușor știrbită în urma uzurii, cealaltă teșită prin desprinderea lamelor de burin în trei trepte. Burinul este realizat pe colțul spărturii, iar străpungătorul, cruțat în zona centrală a capătului opus, prin retușarea adîncă, abruptă și arcuirea uneia din laturi și teșirea prin detașarea unei lame de pe latura opusă. Vîrfurile străpungător astfel obținut este lung de circa 1,5 cm și destul de gros (circa 0,5 cm în diametru) astfel încît aplicațiile lui funcționale trebuie să fi fost întrucîtva altele decît cele ale străpungătoarelor cu vîrfurile subțiri și foarte ascuțite. De altfel, prin retușarea de pe partea dreaptă și prin teșitura de pe stînga se formează în vîrf

o muchie tăioasă ca la burine, pe latura dreaptă prezentînd și o ușoară scobitură produsă probabil în urma folosirii uneltei ca burghiu, prin torsionare.

Nucleele, în număr de 38 de exemplare (15 prismatice, 8 piramidale și 15 atipice) dimensional se încadrează în asamblul întregului inventar, în sensul că majoritatea o constituie piesele cu dimensiuni medii, lipsesc cele macrolitice, iar nucleele mărunte sînt puțin numeroase (5 exemplare sub 4 cm lungime) și acestea sînt de silex cretacice sau de altă proveniență, dar de bună calitate. În felul acesta, dimensiunile reduse ale acestor nuclee sînt de pus pe seama utilizării la maximum a materiei prime de bună calitate și nu a unei anume tehnici de cioplire.

În ceea ce privește materia primă folosită în nivelul II, constatăm creșterea din nou a proporției silexului cretacice de Prut (față de nivelul de mai jos III), ajungînd să egaleze aproape pe cel din nivelul IV (34 și respectiv 35%). În nivelul de care ne ocupăm descrește procentajul gresiei de prund și al șistului, proporții ridicate continuînd să aibă menilitul, care alături de silexul cretacice constituie marea majoritate ca și în straturile III și IV. Fauna este destul de bogată, reprezentată cam de aceleași specii ca și în cele două nivele de mai jos.

Ultimul nivel de locuire (notat cu nr. I) de la Lespezi, cuprins între cînea 0,20 și 0,50 m, reprezintă de fapt un număr restrîns de piese litice în exclusivitate (115 exemplare). Ca poziție stratigrafică, ele ocupă stratul de tranziție între orizonturile A și B, poziții care în mod normal, la noi, o ocupă gravettianul final. În sectoarele săpate de noi stratul de cultură a fost cu totul superficial, lipsit de vetre de foc și de resturi faunistice. Piesele tipice, în proporție de 80% din totalul materialelor descoperite, constau din lame retușate, gratoare, o unealtă combinată gratoar-burin și un vîrf retușat abrupt. (fig. 19).

Deși pe verticală între nivelul II și nivelul I (ultimul) este de circa 1 m grosime, cele două straturi de cultură, fiind separate de întreg orizontul C, care este complet steril din punct de vedere arheologic, materialele recoltate pot fi omologate cu ușurință cu cele din straturile de mai jos, atît ca tehnică de cioplire cît și ca materie primă și dimensiuni. Singura diferență ce poate fi stabilită (explicabilă prin numărul redus al materialelor descoperite), constă în unilateralitatea tipurilor de unelte. Retușarea lamelor este directă și mărunță ca și în straturile de mai jos. Gratoarele, cioplite pe vîrf de lamă subțire sau pe așchii scurte, au dimensiuni medii, partea activă dreaptă sau convexă și marginile laterale simple. Un gratoar dublu (singurul exemplar descoperit în nivelul I), cioplit pe o lamă de silex cenușiu cu granulație fină are părțile active convexe, una din laturi retușată foarte mărunț direct pe 2/3 din lungimea ei, iar cealaltă latură ușor știrbită în urma uzurii. Urme evidente de uzură pot fi observate și pe marginea celor două gratoare terminale. Unealta combinată, cioplită pe o așchie scurtă de silex galben-vinețiu cu granulație foarte fină, constă dintr-un gratoar

concav, cu partea activă abruptă, știrbită puternic în urma uzurii și un burin realizat pe colțul sting al gratoarului.

Vîrfurile sau lamele rețușate abrupt sînt puțin numeroase; în stratul de care ne ocupăm s-au descoperit însă și trei fragmente de lame mărunte astfel prelucrate, fapt ce alături de tipurile de unelte prezentate mai sus și o lamă de tip „à crette” ne determină să socotim ultimul nivel de locuire de la Lespezi foarte apropiat din punct de vedere cultural, de cel de mai jos, diferența de nivel putînd fi explicată probabil printr-o acumulare masivă și rapidă a orizontului C, care le desparte. Lipsa din nivelul I a unor tipuri de unelte ca străpungătoare și burine de diverse tipuri, descoperite în nivelul II, poate fi întîmplătoare. Nu este exclus ca suprafața ocupată de ultima comunitate paleolitică venită pe locul așezării de la Lespezi să nu fi corespuns celor de mai jos, iar ceea ce noi am descoperit să fi fost doar materiale aflate întîmplător mai la periferie. Chiar așa stînd lucrurile remarcăm faptul că în ultimul nivel proporția de unelte ajunge la 80%, în timp ce în nivelul de mai jos este numai de 50%. Materia primă, cu unele oscilații procentuale, continuă să fie aceeași ca în toate straturile de mai jos, locul principal ocupîndu-l gresia de prund. Nu putem însă să trecem cu vederea ca și în acest caz, chiar dacă gresia domină, uneltele, în majoritatea lor sînt cioplite din sillexuri de bună calitate și din melinit, iar din gresie sînt doar nuclee atipice, spărturi, așchii de diverse tipuri și mărimi neretușate. Între nuclee, unul singur este de sillex și acela cioplit intens pe toate părțile și abandonat la apariția unor nodule calcaroase în textura rocii. Toate lamele, simple sau rețușate, sînt de asemenea din roci de bună calitate.

Apartenența culturală și vîrsta așezării

Analizînd depozitele lutoase care adăpostesc cele șase niveluri de locuire paleolitică de la Lespezi am ajuns la concluzia că acestea sînt destul de tîrzii în cadrul ultimei glaciații (Würm). Pe de altă parte analiza utilajului litic, frecvența diverselor tipuri de unelte, a tehnicii de cioplire și a materiei prime (relația: roci locale și roci aduse) permite atribuirea tuturor straturilor culturii gravettiene.

Cît privește caracterul și răspîndirea resturilor arheologice menționăm că fiecare din cele șase nivele de locuire nu se suprapun totdeauna direct. Cele mai multe dovezi de cultură materială apar concentrate în jurul vetrelor de foc sub formă de complexe. În general, fauna se păstrează destul de bine (în special dentiție și coarne); oasele lungi sînt sparte și multe dintre ele arse. Majoritatea resturilor osteologice reprezintă speciile: *Rangifer tarandus*, *Equus sp.*, *Alces alces* și *Bos/Bison*. În cantități mai reduse apar: *Megaceros*, *Cervus elaphus*, *Cervidae*, *Elephas primigenius*, *Rhinoceros tichorhinus*, *Canis lupus* și *Lupus sp.*¹⁸.

18. Fl. Mogoșanu, *Unele aspecte ale paleoliticului de sfîrșit din țara noastră*, în SCIV, XI, 1, 1960, 126—127; Mihalache Brudiu, *Paleoliticul superior și epipaleoliticul din Moldova* (rezumatul tezei de doctorat), București 1972, p. 16.

Vetrele de foc (simple de suprafață în majoritate, numai câteva adîncite, special amenajate) au constituit baza în delimitarea nivelurilor de locuire, întrucît între ele nu s-au putut identifica straturi sterile separatoare.

Procentajul ridicat al deșeurilor de prelucrare (90 — 95%) dovedește că toate cele șase niveluri de locuire au avut caracter de așezări atelier.

Majoritatea uneltelor o constituie lamele retușate, gratoarele și burinele. Retușarea oblică, aurignaciană, apare izolat, domină în schimb retușarea mărunță, fină și cea abruptă. Lamele retușate abrupt și burinele pe lame trunchiate apar în nivelul VI și continuă să existe în straturile V—II în procentaj aproximativ egal la numărul total de obiecte descoperite. Tot în nivelul VI a apărut și primul vîrf atipic cu scobitură laterală realizată prin retușe mărunte abrupte. Acest tip de unaltă apare tot izolat și în straturile V și III. Unelte combinate, în proporții reduse, apar în nivelul V și se înmulțesc în IV și III. În nivelele IV—II s-au descoperit câteva lame denticulate și străpungătoare, elemente considerate ca fiind specifice fondului magdalenian, care a pătruns prin nord-vest și a influențat gravettianul final. Diferența considerabilă de vîrstă dintre magdalenian și gravettian impune însă o rezervă și o analiză specială a acestei probleme. Materia primă de bază o constituie rocile de prund locale, la care se adaugă silexul cretacic de Prut, singurul element care nu se află în depozitele din zonă.

Această rocă apare în proporție de numai 1% în stratul de jos (VI), atîngînd 35% și 34% în nivele IV și II. Cele mai multe materiale și vetre mai puternice s-au descoperit în straturile V—II.

În ceea ce privește nivelul dezvoltării culturii materiale în general, avînd în vedere unitatea materiei prime și a inventarului litic, considerăm că cele 6 niveluri de locuire de la Lespezi reprezintă fazele tîrzii de dezvoltare a gravettianului, că fiecare în parte este rezultatul unor deplasări sezoniere ale grupurilor de vînători paleolitici în zona de la est de Carpați.

Cu unele diferențieri proporționale specifice aproape fiecărei așezări în ceea ce privește tipurile de unelte, dimensiunile lor și componența materiei prime, în cadrul zonei dintre Carpați și Nistrul mijlociu pot fi stabilite numeroase legături, așezările de scurtă durată, în special cu un singur nivel de locuire gravettiană tîrzie fiind foarte numeroase. Ca mai apropiate teritorial sînt de menționat cele de pe Valea Bistriței, descoperite la Bicaz și Ceahlău.

Vîrsta tîrzie a nivelelor de locuire paleolitică de la Lespezi este întărită și de datările prin metoda C 14, întocmite la Berlin, pe baza unor probe colectate din vetrele din straturile V, III, și II, care indică următoarele date: nivelul V, 16070 ± 350 ; nivelul III, 16160 ± 300 ; nivelul II, 15670 ± 320 BC.

Aceste analize indică o perioadă de locuire cuprinsă între 15670 și 16070, ceea ce înseamnă că diferența de timp între nivelul V și II este de circa 400 de ani. La aceasta însă trebuie avută în vedere și rela-

tivitatea datelor obținute apreciată la $\pm 300-350$ ani, fapt ce ne face să fim foarte prudenți în aprecierea duratei de timp a locuirilor de la Lespezi și să le socotim ca dovezi ale unor popasuri sezoniere.

Acumularea masivă a depozitelor lutoase care acoperă resturile arheologice, spălarea cenușii și cărbunilor de pe vetrele de suprafață, descoperirea în strat a dovezilor de șiroire de pantă ne permite să apreciem că perioada în care așezarea de la Lespezi era locuită s-a petrecut într-un timp cu precipitații sezoniere abundente, sezoane în care așezarea în discuție era părăsită. Fiecare nivel de locuire ar putea fi apreciat ca fiind rezultatul unei locuiri care a durat poate numai câteva luni, timp în care umiditatea era mai scăzută. Explicația noastră rămâne însă numai ipotetică atâta timp cât lipsesc analizele sporopalinice din zonă, întrucât, așa cum am subliniat încă la început, încercarea de a analiza depozitele de la Lespezi n-a dat rezultate.

L'ÉTABLISSEMENT PALÉOLITHIQUE DE LESPEZI

Résumé

L'établissement paléolithique de Lespezi a été découvert en 1962 et, depuis lors, a fait l'objet de fouilles systématiques jusqu'en 1968 inclusivement. Ces fouilles, qui ont porté sur une superficie de 837 m^2 , ont mis au jour d'abondants et importants matériaux lithiques et fauniques, ainsi que de puissants foyers, attestant une activité intense et diverse des hommes paléolithiques dans le domaine de la production d'outils et de la chasse. Le présent ouvrage représente une analyse approfondie des conditions de dépôt et de la situation stratigraphique, en vue d'une mise en valeur intégrale des documents archéologiques récoltés.

L'établissement se trouve sur un promontoire en forme de terrasse situé sur la rive droite de la Bistrița et formé de dépôts argileux d'âge würmien, dont l'épaisseur dépasse 20 m. À l'exception d'une bande de couleur jaune rougeâtre et d'une plus forte teneur en argile, qui se trouve à la partie supérieure des dépôts et qui est stérile du point de vue archéologique, la colonne stratigraphique tout entière consiste en sédiments uniformes de terre glaise, fait qui nous a empêché de subdiviser celle-ci et de la comprendre dans le schéma géochronologique des trois interstades Würm établi par C. S. Nicolăescu-Plopșor pour les sites de la vallée de la Bistrița et de la zone du Ceahlău.

En ce qui concerne les témoignages d'habitat paléolithique, qui sont répartis en six niveaux, ils attestent une culture tardive appartenant au paléolithique supérieur.

L'analyse des dépôts argileux qui abritent les six niveaux d'habitat paléolithique montre qu'ils sont plutôt tardifs, se situant dans la dernière glaciation (Würm). D'autre part, l'analyse de l'outillage lithique (fréquence des différents types d'outils), de la technique de la taille et de la matière première (relation entre les rocs locaux et ceux apportés d'ailleurs) permet d'assigner toutes les couches à la culture gravettienne.

En ce qui concerne le caractère et la diffusion des vestiges archéologiques, il convient de mentionner que les six niveaux d'habitat ne se superposent pas toujours directement. La plupart des vestiges de culture matérielle sont concentrés autour des âtres sous forme de complexes. La faune est en général assez bien conservée, notamment les dents et les cornes; les os longs sont brisés et souvent brûlés. Les restes ostéologiques représentent surtout les espèces suivantes: *Rangifer tarandus*, *Equus sp.*, *Alces alces* et *Bos/bison*. En quantité plus réduite, on note: *Megaceros*, *Cervus elaphus*, *Cervidae*, *Elephas primigenius*, *Rhinoceros tichorhinus*, *Canis lupus* et *Lepus sp.*

Les âtres — simples et de surface pour la plupart, quelques-uns seulement étant creusés en profondeur et spécialement aménagés — ont constitué la base de délimitation des niveaux d'habitat, en l'absence de couches stériles de séparation.

Le pourcentage élevé des déchets de fabrication (90—95%) démontre que tous les niveaux d'habitat avaient le caractère d'établissements-atelier.

Les outils consistent pour la plupart en lames retouchées, en grattoirs et en burins. Les retouches obliques, aurignaciennes n'apparaissent qu'isolément, celles qui prédominent étant les retouches fines et celles à bord abattu. Les lames avec retouches à bord abattu et les burins sur lames tronquées apparaissent dans le niveau VI (inférieur) et se maintiennent dans les niveaux V-II à des pourcentages presque égaux au total des objets mis au jour. C'est toujours dans le niveau VI qu'est apparue la première pointe atypique à encoche latérale réalisée par de petites retouches à bord abattu. Ce même outil apparaît aussi, toujours isolément, dans les couches V et III. Les outils apparaissent dans des proportions réduites dans les niveaux V, puis deviennent plus fréquents dans les niveaux IV et III. Dans les niveaux IV-II, on a découvert quelques lames denticulées et quelques perçoirs, éléments considérés comme spécifiques pour le fonds magdalénien ayant pénétré par le nord-ouest et ayant influencé le gravettien final. Pourtant, compte tenu de la différence considérable d'âge entre le magdalénien et la gravettien, une certaine réserve s'impose à ce sujet. La matière première de base est constituée par les rocs de grève locaux, auxquels viennent s'ajouter des silex crétacés du Prut, le seul élément absent des dépôts de la région. Ce dernier roc, qui n'apparaît qu'en proportion de 1% dans le niveau inférieur (VI), atteint les pourcentages de 35% et de 34% dans les niveaux IV et II. Les matériaux les plus nombreux et les foyers les plus importants ont été mis au jour dans les niveaux V-II.

Quant au niveau de développement de la culture matérielle en général, l'auteur, compte tenu du caractère homogène tant de la matière première que de l'inventaire lithique, estime que les six niveaux d'habitat de Lespezi représentent les phases tardives de développement du gravettien oriental et que chacun d'entre eux est le résultat des déplacements saisonniers de groupes de chasseurs paléolithiques dans la zone située à l'est des Carpates.

Avec des proportions variables, spécifiques pour presque chaque établissement, sous le rapport des types d'outils, de leurs dimensions et de la composition de la matière première, il existe de multiples points de rapprochement entre les sites compris dans l'aire qui s'étend des Carpates au Moyen-Dniestr. Les établissements de courte durée, à un seul niveau d'habitat gravettien tardif en particulier, y sont fort nombreux. Les plus proches dans l'espace sont ceux qui ont été découverts dans la vallée de la Bistrița, à Bicaz et à Ceahlău.

La datation tardive des niveaux d'habitat paléolithique de Lespezi a été confirmée par les déterminations au C 14, effectuées à Berlin à partir d'échantillons de charbon prélevés dans les âtres des couches V, III et II; ces déterminations ont fourni les résultats suivants: niveau V, 16070 ± 350 , niveau III, 16160 ± 300 ; niveau II, 15670 ± 320 BC.

Ainsi donc, ces analyses indiquent une période d'habitat comprise entre les années 16070 et 15670, c'est-à-dire de 400 ans entre le niveau V et le niveau II. Il faut cependant tenir compte de la relativité de ces données, appréciée à $\pm 300-350$ ans, ce qui oblige à une certaine prudence dans l'évaluation de la durée des habitats de Lespezi, qui apparaissent comme des lieux de halte saisonnière.

L'accumulation massive de dépôts argileux recouvrant les vestiges archéologiques, le fait que la cendre et le charbon ont été emportés de sur les âtres de surface et la découverte à l'intérieur des couches de phénomènes de ruissellement mènent à la conclusion que la période durant laquelle l'établissement de Lespezi fut habité se situe à une époque d'abondantes précipitations saisonnières et que, lors des saisons particulièrement pluvieuses, l'établissement était abandonné. Chaque niveau peut être considéré comme le résultat d'une habitation qui n'a peut-être duré que quelques mois, un peu moins humides. A mentionner que cette explication des faits demeurera hypothétique tant que les résultats des analyses sporopolliniques feront défaut; celles tentées jusqu'à ce jour n'ont pas donné de résultats, le pollen, lorsqu'il existe, étant mélangé à d'autres pollens très anciens, charriés, de sur les collines par l'action des eaux.

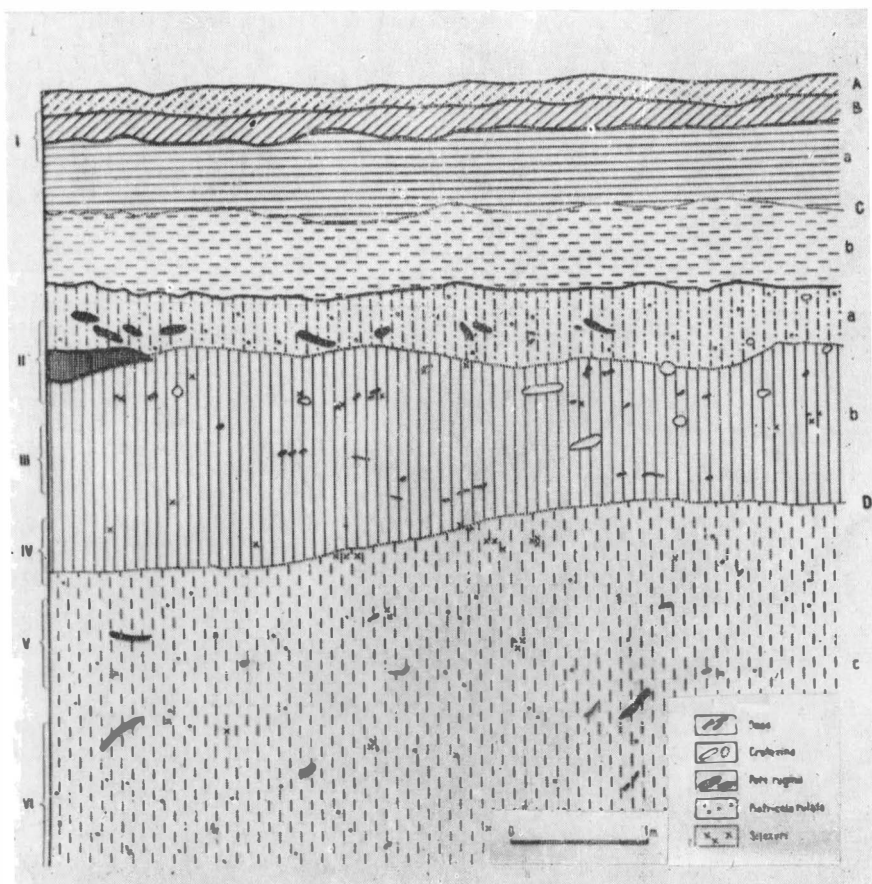


Fig. 1. Lespezi, S III, profilul peretelui de sud-est : I-VI, niveluri de locuire paleolitică ; A, strat vegetal, brun-cenușiu cu structură ușor grăunțoasă ; B, lut fin nisipos, cenușiu-gălbui ; C, lut argilos gălbui-roșcat cu structură neomogenă în desprinderi prismatice — a, mai mari, b, mai compact ; D, lut loessoid ușor nisipos — a, gălbui-albicios cu pigmenți și concrețiuni de calcar, b, gălbui închis cu puține concrețiuni de calcar, c, galben-murdar cu pietricele rulate.

Fig. 1. Lespezi, S III, profil de la paroi sud-est : I-VI, niveaux d'habitat paléolithique ; A, couche végétale, de couleur marron grisâtre, à structure légèrement grumeleuse ; B, terre glaise fine, sablonneuse, de couleur gris jaunâtre ; C, terre glaise de couleur jaune rougeâtre, à forte teneur en argile, à structure non homogène, a) à gros particules détachés, b), plus compacte ; D, terre glaise loessoïde légèrement sablonneuse, a) jaune blanchâtre à pigments et concrétions calcaires, b), jaunâtre foncé avec peu de concrétions calcaires, c) jaune sale renfermant des cailloux roulés.

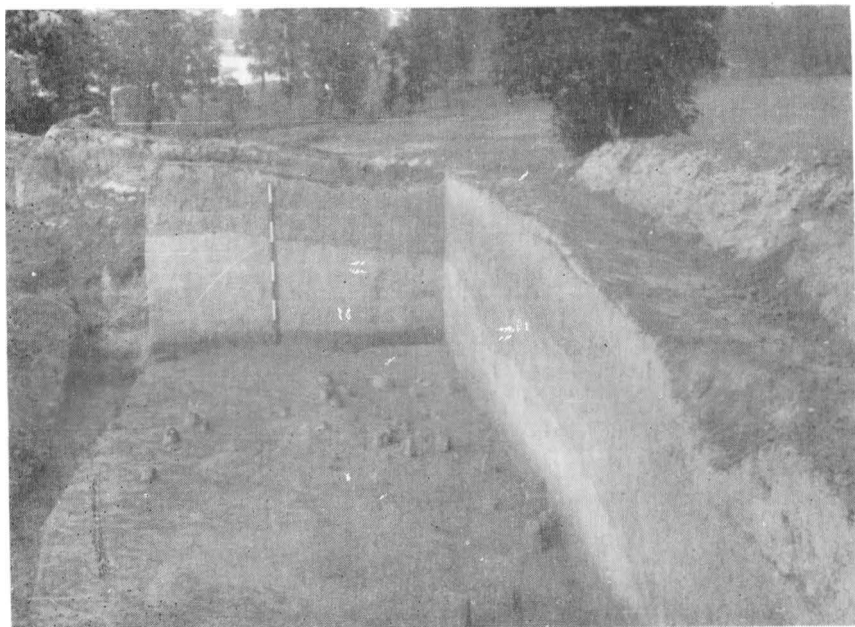


Fig. 2. Lespezi, S V, profil parțial (pereții de est și sud-est),
cu vedere spre lunca Bistriței.

Fig. 2. Lespezi, S V, profil parțial (parois est et sud-est), avec vue sur
la vallée de la Bistrița.

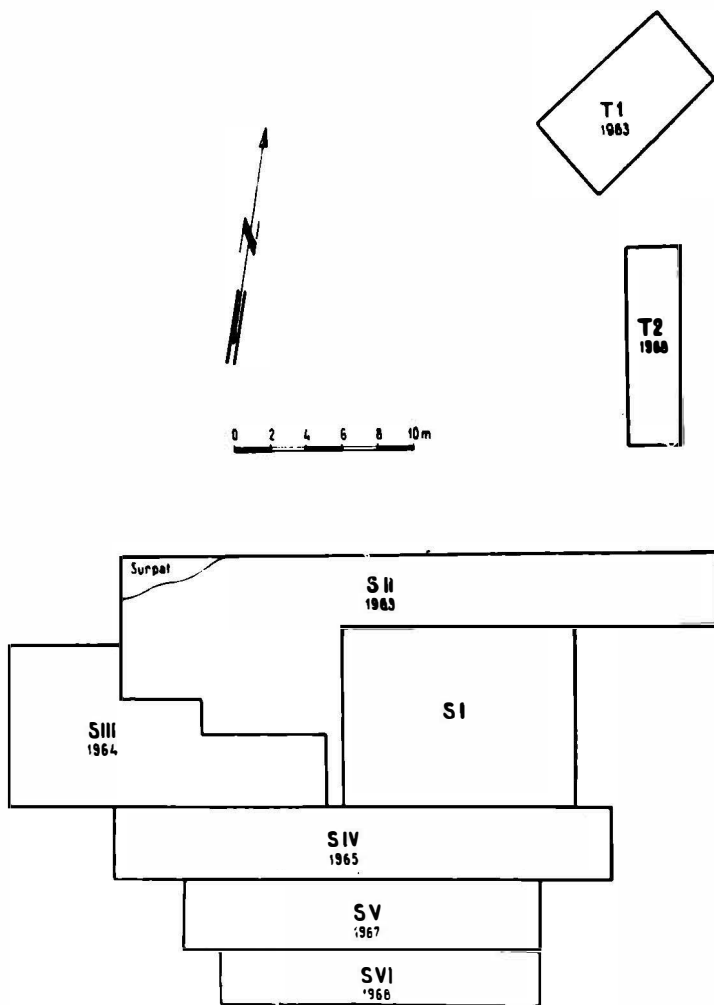


Fig. 3. Lespezi, planul săpăturilor.

Fig. 3. Lespezi, plan des fouilles.

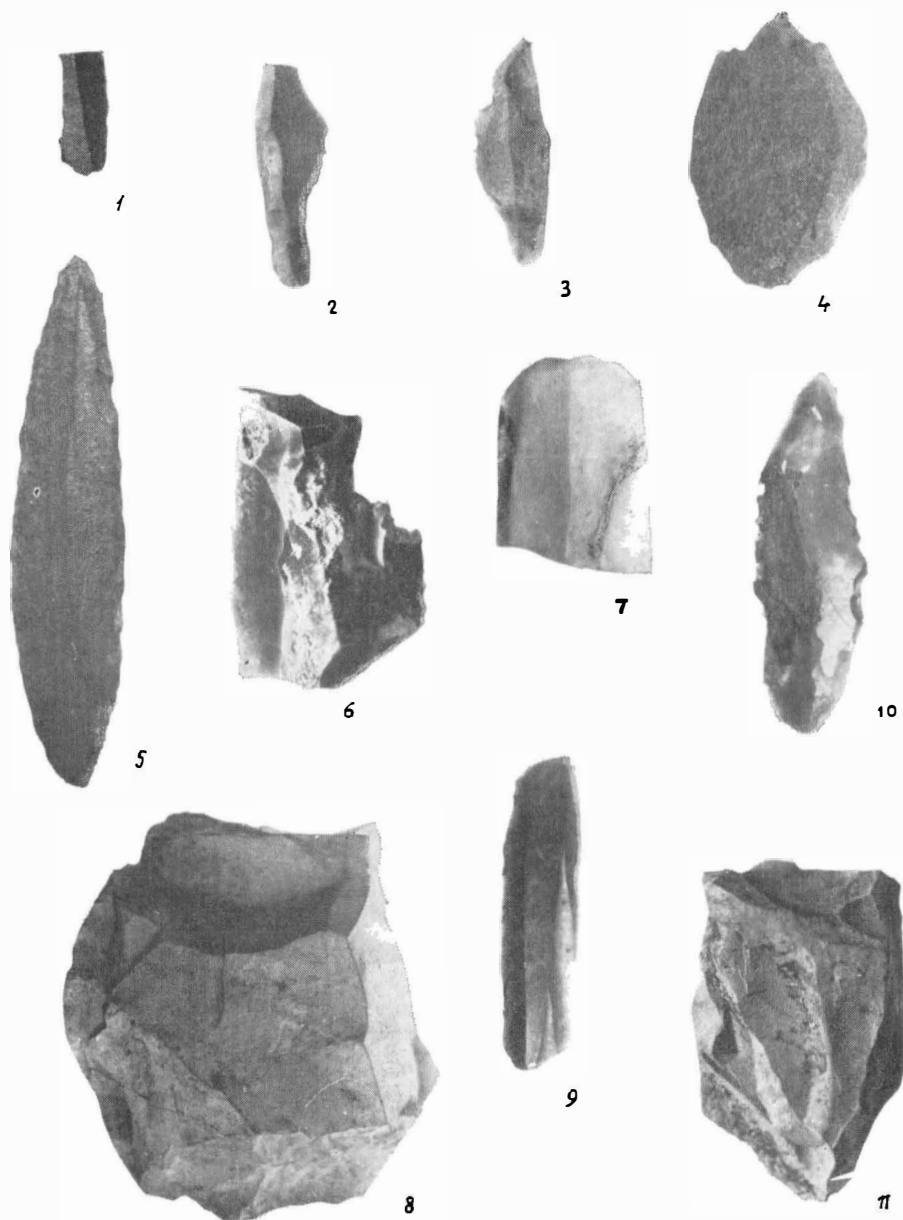


Fig. 4. Lespezi, niv. VI, 1-11 piese litice.

Fig. 4. Lespezi, niveau VI ; 1-11 pièces lithiques.



Fig. 5. Lespezi, niv. V, 1-14 piese litice.

Fig. 5. Lespezi, niveau V ; 1-14, pièces lithiques.



Fig. 6. Lespezi, niv. V, 1-10 piște litice.

Fig. 6. Lespezi, niveau V ; 1-10, pièces lithiques.

MARIA BÎTIRÎ și VIOREL CĂPITANU
 AȘEZAREA PALEOLITICĂ DE LA LESPEZI

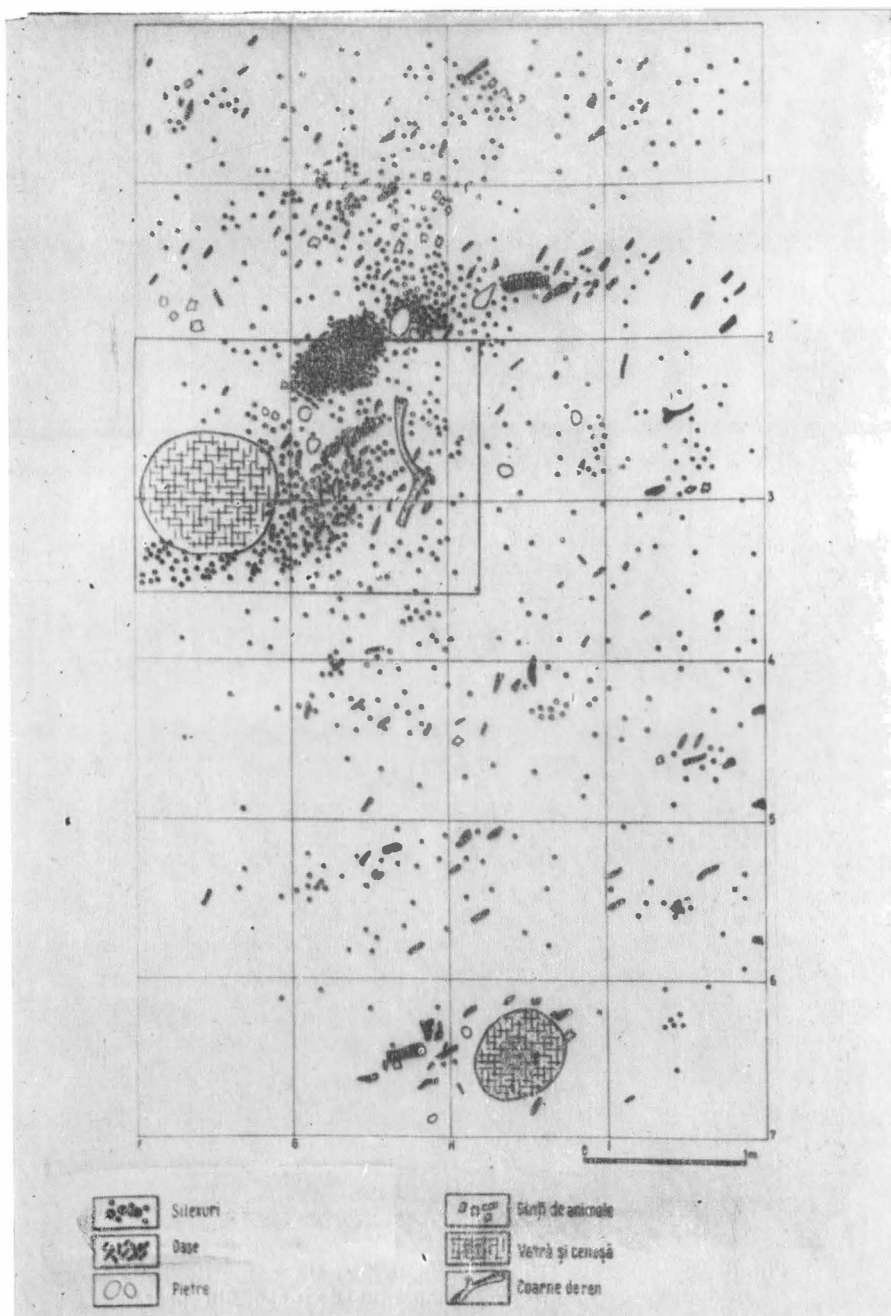
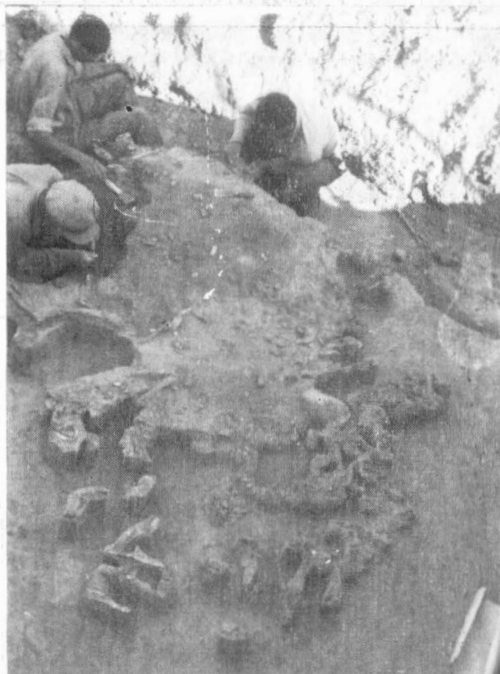


Fig. 7. Lespezi, niv. IV, planul și poziția vetrelor de foc.

Fig. 7. Lespezi, niveau IV, plan et position de l'âtre.



1



2

Fig. 8. Lespezi, niv. IV: 1, vatra de foc din carourile F-G, 2-3 înaintea demontării cu complexul de oase din preajmă
 2, vatra de foc secționată.

Fig. 8. Lespezi, niveau IV; 1,âtre des carreaux F-G, 2-3, avant d'être démonté, avec le complexe d'ossements qui l'entourait; 2, âtre sectionné.



Fig. 9. Lespezi, nivel IV, 1-18 piese litice.

Fig. 9. Lespezi, niveau IV, 1-18 pièces lithiques.

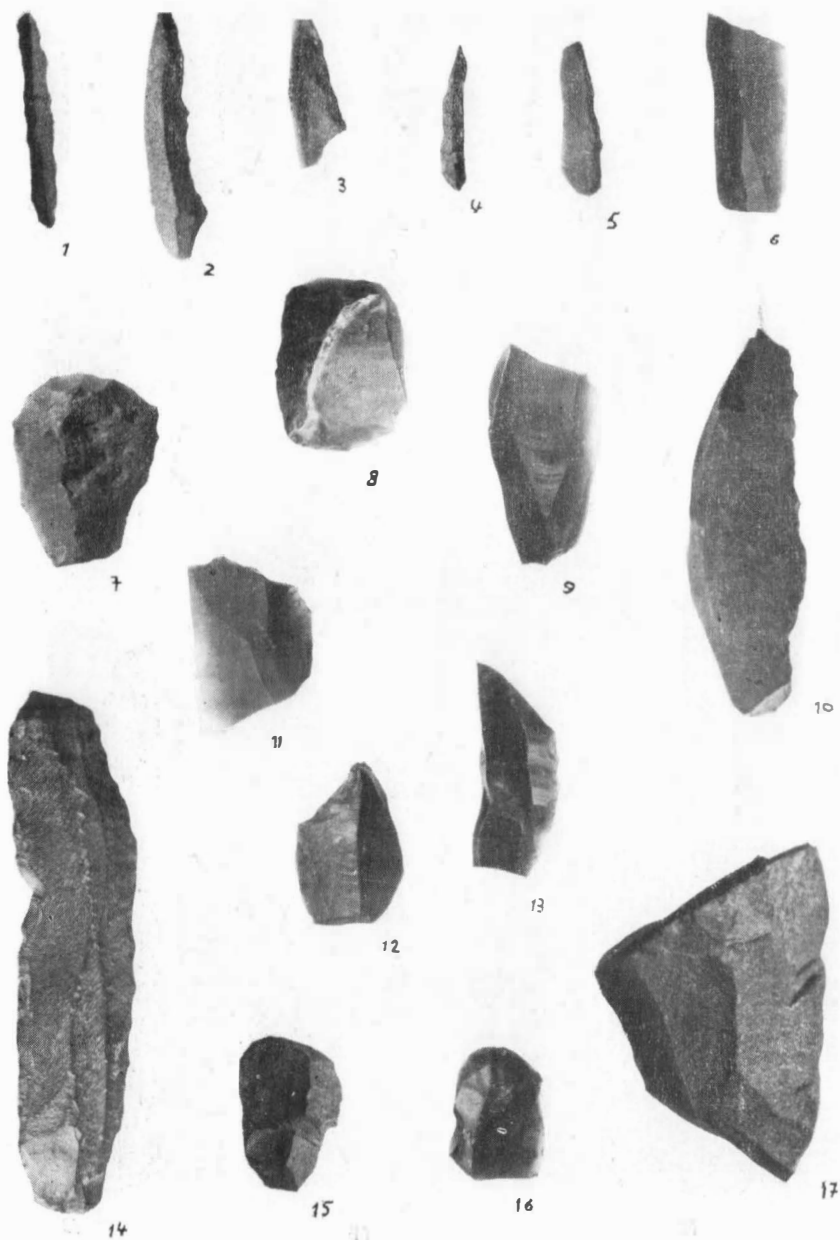


Fig. 10. Lespezi, nivel IV, 1-17 piese litice.

Fig. 10. Lespezi, niveau IV, 1-17 pièces lithiques.

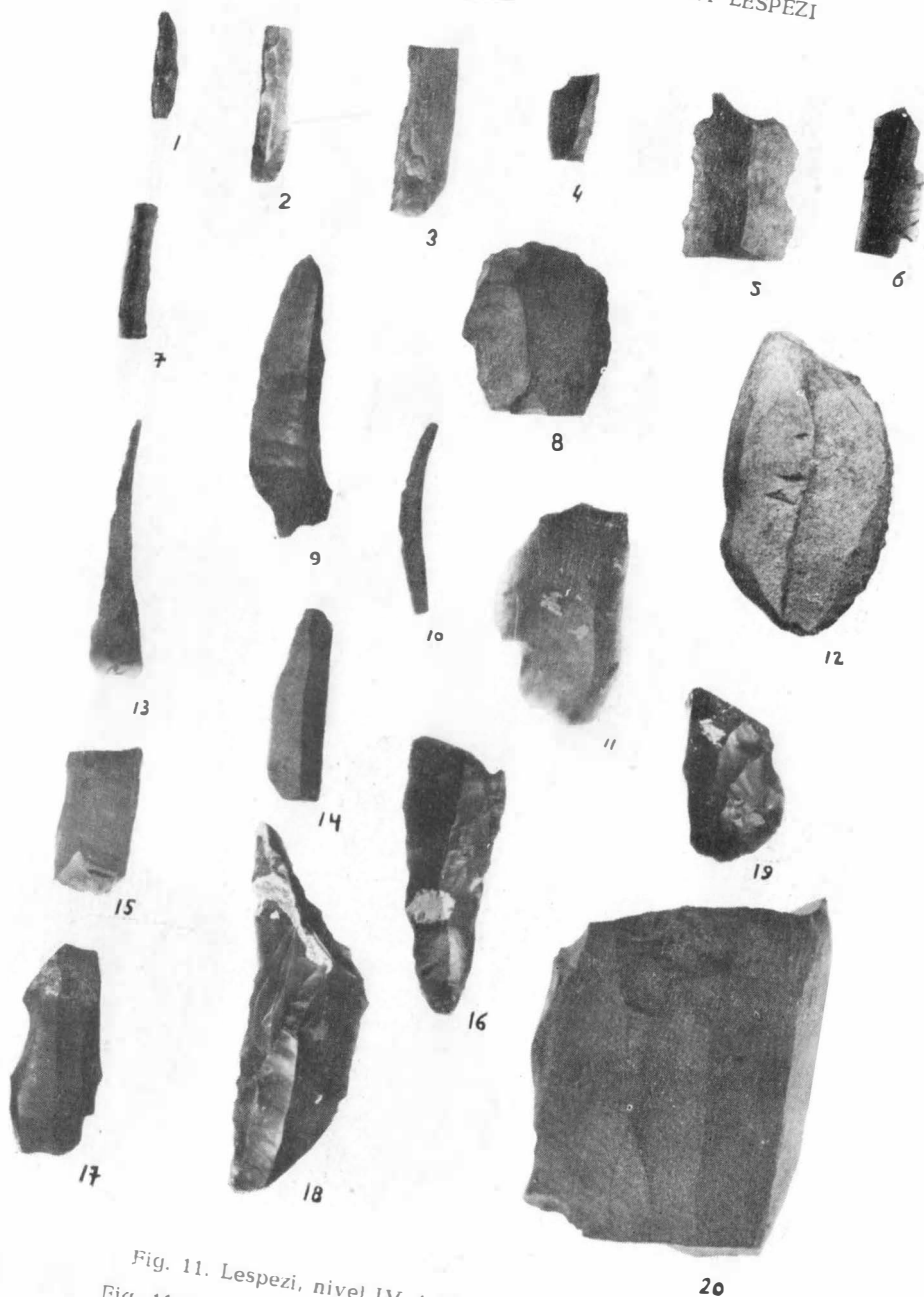


Fig. 11. Lespezi, nivel IV, 1-20, piese litice.

Fig. 11. Lespezi, niveau IV, 1-20 pièces lithiques.

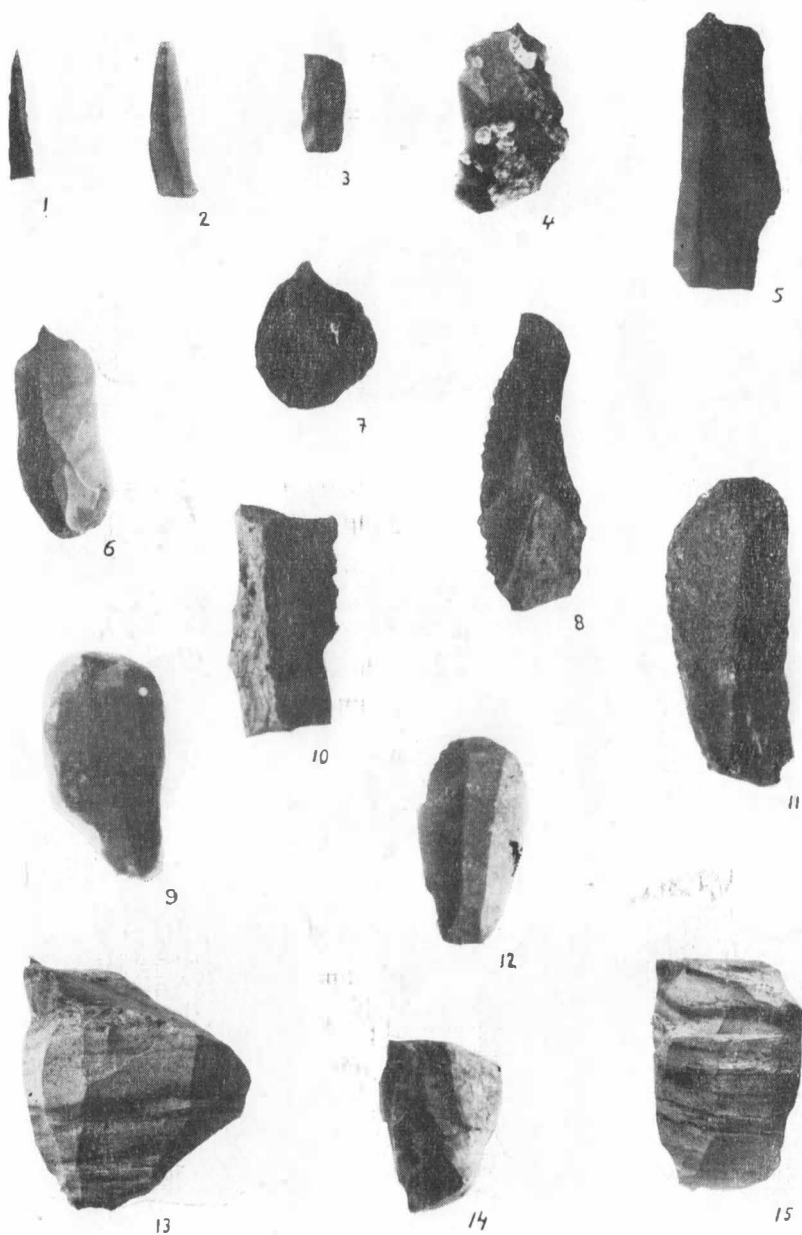


Fig. 12. Lespezi, nivel III, 1-15, piese litice.

Fig. 12. Lespezi, niveau III, 1-15 pièces lithiques.

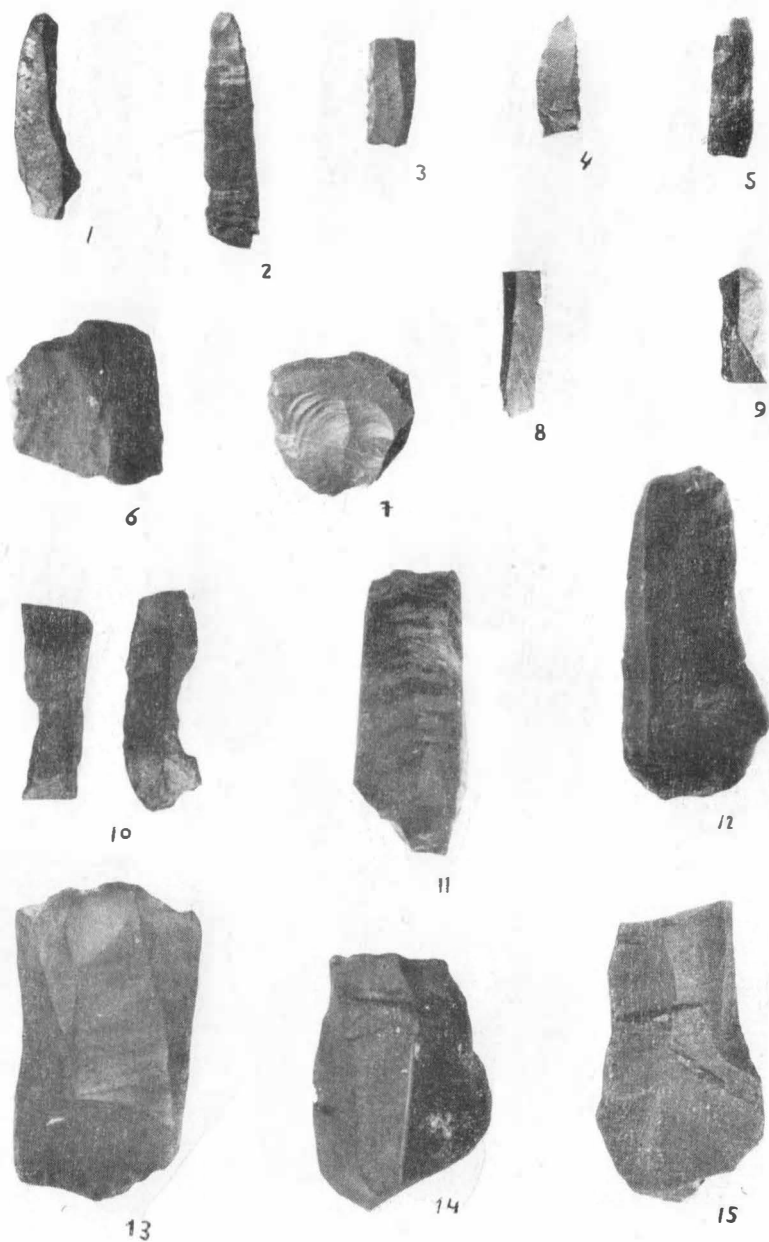


Fig. 13. Lespezi, nivel III, 1-15 piese litice.

Fig. 13. Lespezi, niveau III, 1-15 pièces lithiques.

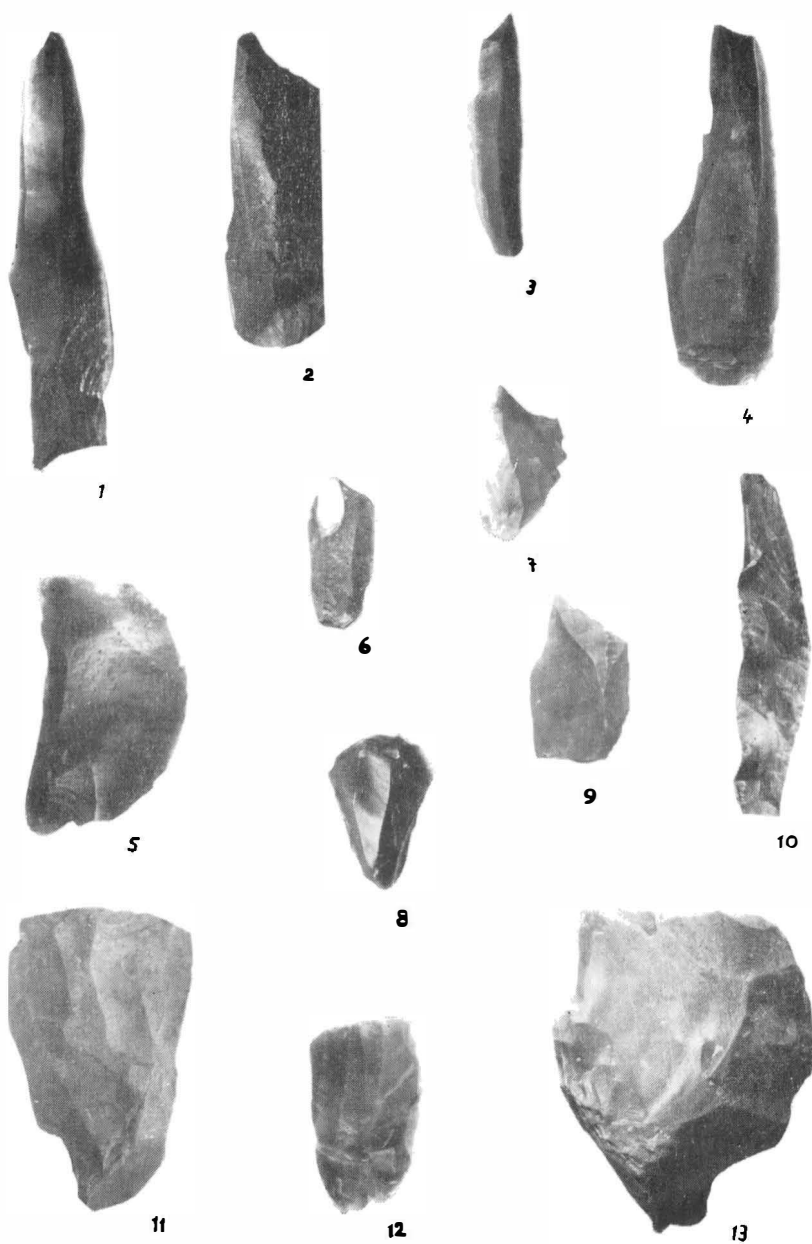


Fig. 14. Lespezi, nivel III, 1-13 piese litice.
Fig. 14. Lespezi, niveau III, 1-13 pièces lithiques.

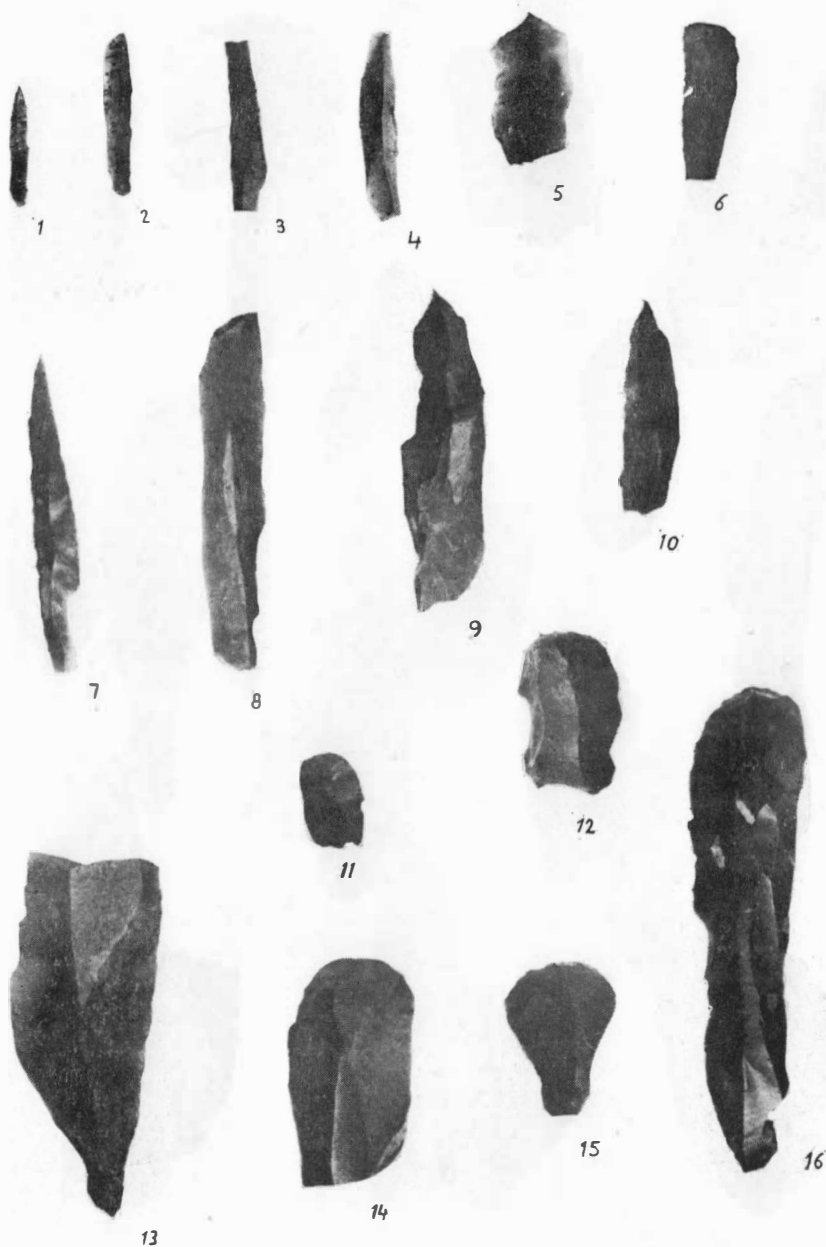


Fig. 15. Lespezi, nivel II, 1-16 piese litice.

Fig. 15. Lespezi, niveau II, 1-16 pièces lithiques



Fig. 16. Lespezi, nivel II, 1-12 piese litice.

Fig. 16. Lespezi, niveau II, 1-12 pièces lithiques.

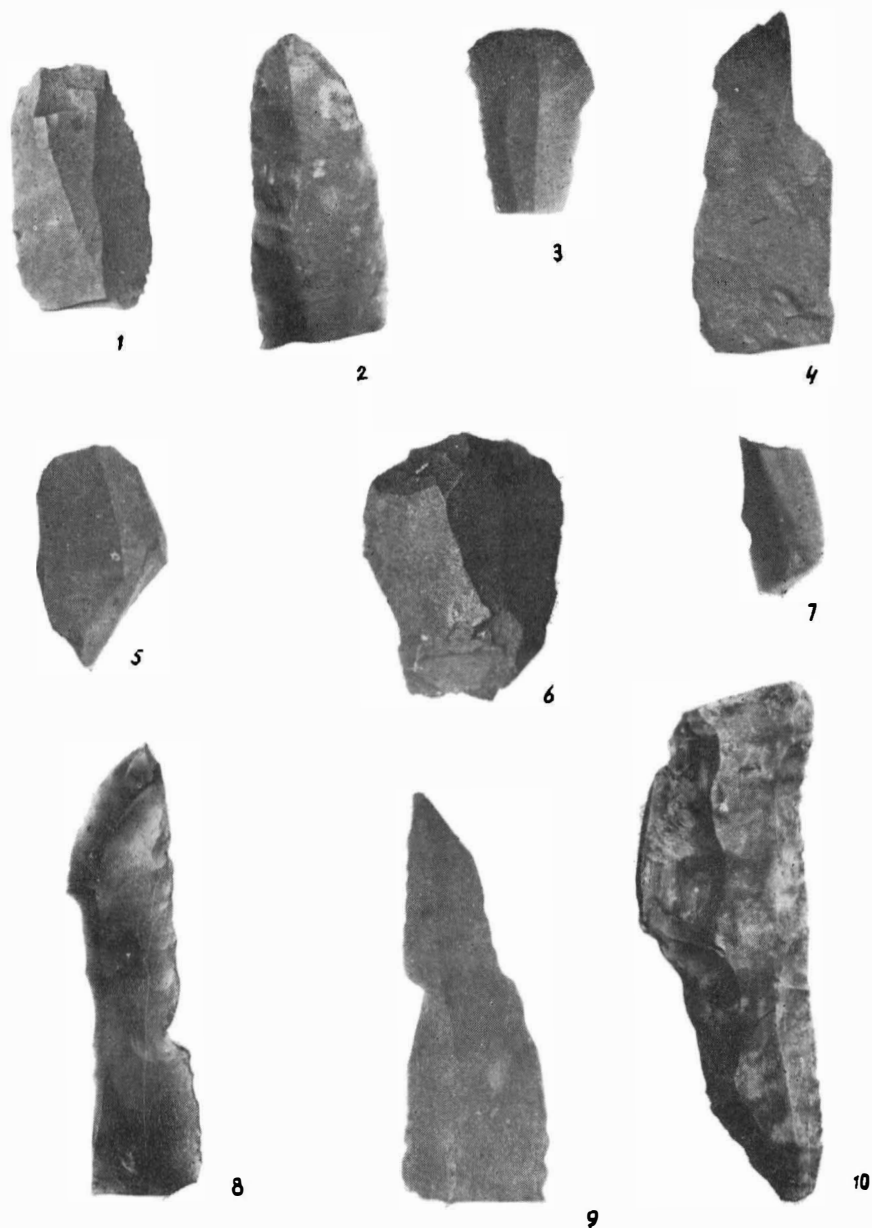


Fig. 17. Lespezi, nivel II, 1-10 piese litice.

Fig. 17. Lespezi, niveau II, 1-10 pièces lithiques.



Fig. 18. Lespezi, nivel II, 1-11 piese litice.

Fig. 18. Lespezi, niveau II, 1-11 pièces lithiques.

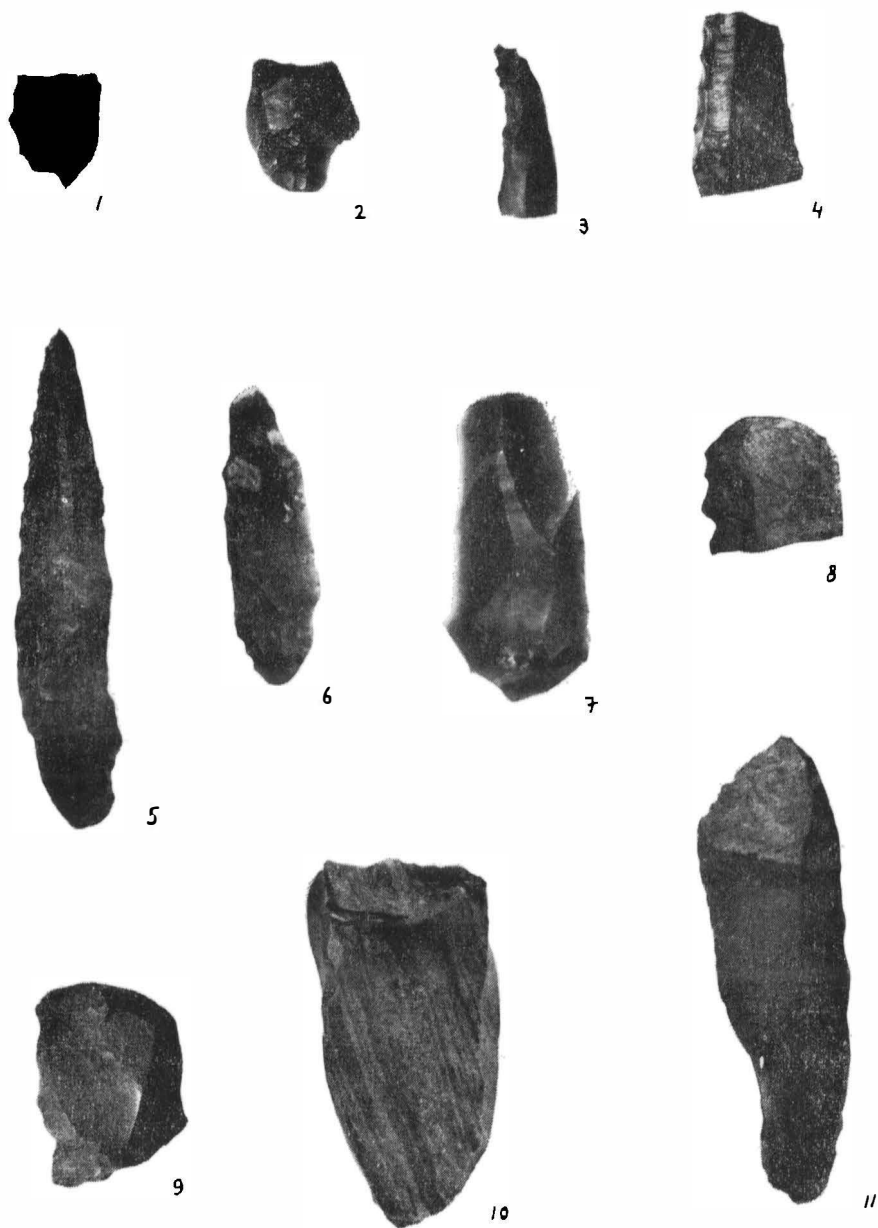


Fig. 19. Lespezi, nivel I, 1-11 piese litice.

Fig. 19. Lespezi, niveau I, 1-11 pièces lithiques.